Nederlandse Vereniging ter beoefening van de Militaire Historie

MARS *et* HISTORIA

34e Jaargang nummer 3 - juli/september 2000

MARS et HISTORIA

De "NEDERLANDSE VERENIGING TER BEOEFENING VAN DE MILITAIRE HISTORIE", opgericht op 20 augustus 1966 en erkend bij K.B. no. 50 van 14 juni 1968, is er voor allen, die zich verdiepen in de studie van geschiedenis, ceremonieel, tradities, uniformen, emblemen, wapens en onderscheidingen van militaire en semi-militaire organisaties, meer in het bijzonder die van Nederland en de (voormalige) overzeese Rijksdelen.

BESCHERMHEER:
Z.K.H. Prins Bernhard der Nederlanden.

ERELEDEN:
M. Botma, drs B.G.J. Elias, F.J. van Lier, H. Muller.

BESTUUR:

Voorzitter:	J.H.J. Andriessen Molenbuurt 15 1921 CS Akersloot 0251-310159.
Vice-voorzitter:	drs R. de Winter Koolwitjehof 29 3124 BH Schiedam 010-4709516 (thuis) 070-3188632 (kantoor)
Secretaris:	J.W.H. Sonnemans Europalaan 11 5504 GD Veldhoven 040-2553711.
Penningmeester:	mr W.J. Zaagman Stadhouderslaan 7 3832 AB Leusden 033-4940485.
Eindredacteur:	T.L.D. Postma, Kalfjeslaan 123 2623 AD Delft 015-2612663.
Leden:	drs J.P.C.M. van Hoof, mw. M. Groen, drs J. Nuis, W.L. Plink, A.G. Westendorp.
Adviseur:	F.J. van Lier.

Foto's omslag:
Van Atjeh tot Bosnië
SMG Beeldarchief

Colofon

LIDMAATSCHAP:
Kosten: ƒ 55,-/jaar
(buitenland: ƒ 70,-/jaar) te storten op rek.nr. 65.82.12.125 van de ING-bank te Waddinxveen of op giro 2940790 t.n.v. de Nederlandse Vereniging ter beoefening van de Militaire Historie.

LEDENADMINISTRATIE:
mr W.J. Zaagman
Stadhouderslaan 7
3832 AB Leusden
033-4940485

REDACTIE:
Voorzitter: T.L.D. Postma.
Leden: drs M. van der Hoeven, H. Muller.

REDACTIEADRES:
Kalfjeslaan 123, 2623 AD Delft
015-2612663
E-mail: tpostma@casema.net

ADVERTENTIES:
Voorbeeld tarief:
kwart pagina per jaar (vaste tekst): ƒ 250,- ; invoegen bedrukt A4 per keer: ƒ 200,-
Inlichtingen bij penningmeester.

DRUK:
"Pro Patria", Zwijndrecht.

ISSN - 0928-5156

ARCHIEF OUDE NUMMERS:
Marechausseemuseum
Weeshuiswal 9, 4116 BR Buren
0344-571256

Inhoud

P. Kamphuis (bewerkt door T. Postma)
"De Koninklijke Landmacht in een nieuw millennium, de geschiedenis van het regiment Van Heutsz" 2

Theo Postma
Op bezoek bij ... Jan Jansen en Gerda Punt 5

Hans Sonnemans
Internet rubriek 6

J. Nuis
Militariade 7

Oranje Nassau en de Cavalerie in de gevestigde republiek 9

Oranje Nassau en de Cavalerie in de eeuw van het Koninkrijk 17

Dr. F.G. Moquette
Dapperheid in Indië en Nederland 23

J.C.H. Jansen
Uniformen van Hollandse Mariniers 28

H. Heesakkers
Vechtwagens naar voren!!! 30

Mr. C.J.M. Kramers
Kanalen tussen Maas en Rijn 37

Mr. C.J.M. Kramers
De Generale Staf en de IJzeren Rijn 40

P.C. van Kerkum
Behoorden de vestingen Muiden en Weesp tot de stelling van Amsterdam of tot de Nieuwe Hollandse Waterlinie 42

J. Nuis
Boekbespreking: "Van Korea tot Kosovo" 47

Hans Sonnemans
Boekbespreking: "In het mijnenveld, Nederlandse VN-militairen in Mozambique" 48

Theo Postma
Voorjaarsexcursie en Filmdag 49

Theo Postma
Boekbespreking: "De Slag om Ypenburg 51

H.J.E. van der Kop
Kok schep op 51

Wil Zaagman jr.
Wijzigingen op de ledenlijst 52

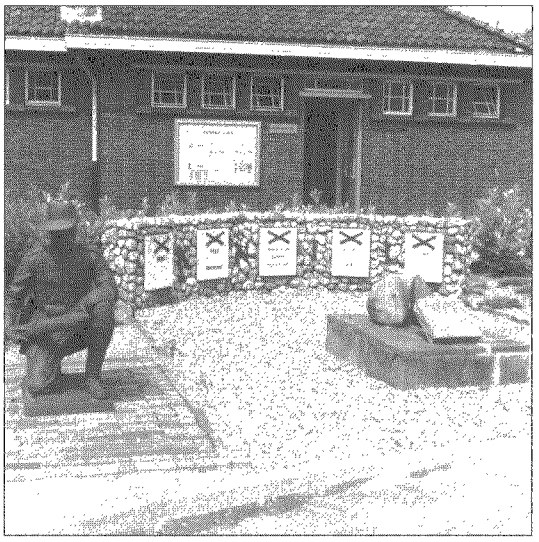
OMSLAGARTIKEL

"DE KONINKLIJKE LANDMACHT IN EEN NIEUW MILLENNIUM, DE GESCHIEDENIS VAN HET REGIMENT VAN HEUTSZ."

door T. Postma bewerkte toespraak van P. Kamphuis

Om voor de Koninklijke Landmacht een bruggetje over de eeuwwisseling te slaan heb ik gebruik gemaakt van de toespraak die door het hoofd Sectie Militaire Geschiedenis KL, drs P.H. Kamphuis, bij de boekuitreiking *Vijftig jaar Regiment Van Heutsz 1950-2000* is gehouden te Bronbeek op 28 juni 2000. Hoewel de titel dit niet aangeeft kijkt het boek nog verder terug dan de vorige eeuw en wel naar 1832, de oprichting van het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger (KNIL).

In 1950 voerde de KL een nieuwe vredesorganisatie in die zeven nieuwe naamregimenten telde. Daarvan was het Regiment Van Heutsz (RVH) er één. 'Nieuw' was het regiment dus in organisatorische zin. Genealogisch lag dat anders. Het regiment zette de traditie voort van het bijna 120 jaar eerder opgerichte Koninklijk Nederlands-Indisch Leger (KNIL). De naamgever was de beroemdste militair van het KNIL, generaal J.B. van Heutsz, reeds bij leven een legende als de man die met harde hand het Nederlandse gezag vestigde in alle uithoeken van de Indonesische archipel. 'Onze man in Indië', zogezegd.

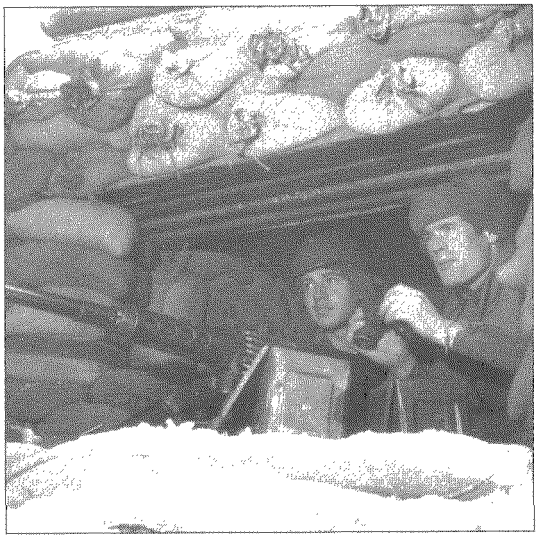
Stabelan-monument, Johan van den Kornputkazerne, Steenwijk, 1995.

SMG Beeldarchief

De ijzervreter Van Heutsz als naamgever van één van de nieuwe naamregimenten. Dat mocht toch wel een enigszins opvallende keuze heten, óók al in 1950. Natuurlijk, de generaal was zeker vóór de Tweede Wereldoorlog voor menig Nederlander een onaantastbare held geweest, een man van stavast in de beste vaderlandse traditie. Maar onomstreden was de pacificatiepraktijk waarvoor hij in Indië verantwoordelijk was nooit. En in de jaren zestig en zeventig - toen ook Nederland kritisch op zijn koloniale verleden begon terug te kijken - werd Van Heutsz het onderwerp van menig discussie. Nederland was bezig zijn mentale en maatschappelijke koers te verleggen. Daar hoorde een afrekening met het koloniale verleden bij, de persoon en het tijdperk-Van Heutsz inbegrepen. Die andere blik op het verleden had soms kenmerkende gevolgen. Tot twee keer toe vertrokken bij Van Heutsz opgeleide militairen overzee onder een andere, koloniaal 'onbesmette' naam (te weten die van het Regiment Infanterie Oranje Gelderland). Het ging om de Suriname-compagnieën in de jaren vijftig en zestig en om de verster-

kingen voor Nieuw-Guinea in 1960. Gedenktekens en borstbeelden van de oude KNIL-generaal moesten het in de jaren zestig en zeventig regelmatig ontgelden. Die in Coevorden, Amsterdam en Bronbeek met name kregen van actievoerders een ad hoc laagje verf. Voor oud-minister Ter Beek begon de politieke victorie zelfs met de bekladding van Van Heutsz! Ook vandaag de dag nog laat de reputatie van generaal Van Heutsz haar sporen na. Men denke aan de discussie binnen de Amsterdamse Stadsdeelraad Zuid, waar op een golf van politieke correctheid stemmen opgaan om het Van Heutsz- monument in de Apollolaan te verwijderen. Politieke emoties enerzijds en historisch besef en inlevingsvermogen anderzijds bijten elkaar blijkbaar nogal gemakkelijk. Het advies van het Instituut Clingendael in deze discussie is dan ook opmerkelijk - het monument kan blijven, de naam Van Heutsz moet weg - en zegt veel over de wendbaarheid van dit instituut.

Maar keren we terug naar het jaar 1950, als opheffingsjaar van het KNIL en als oprichtingsjaar van het regiment hoe dan ook de belangrijkste cesuur in dit boek. Het is tevens het jaar waarin het eerste bataljon Van Heutszers richting Korea vertrok. Dat gebeurde als onderdeel van een door de Amerikanen aangevoerde internationale strijdmacht van vijftien lidstaten. Het Van Heutsz-bataljon heeft bij deze inzet een hoge prijs betaald: een totaal van 123 doden en vermisten en vele honderden gewonden. Nog één dag voor de wapenstilstand in juli 1953 verloor het bataljon vijf man, een dramatisch slotstuk van een veeleisende periode. Parallel aan dat offer vinden we een lange lijst met onderscheidingen. Dat is een tweede bewijs voor het feit dat het bataljon zich - zoals de Amerikanen het uitdrukken - "in the thick of the fight" voortreffelijk heeft geweerd. Terecht neemt de belangstelling voor de Nederlandse deelname aan de

Mitrailleurstelling, Korea, ca. 1953

SMG Beeldarchief

Korea-oorlog en voor de Korea-veteranen de laatste jaren weer toe. De Sectie Militaire Geschiedenis zal in oktober met een boek en een tentoonstelling aandacht schenken aan het beeld van de Korea-oorlog in de Nederlandse samenleving.

In het hoofdstuk van "De Koude Oorlog" worden de uitzendingen (onder de naam Oranje-Gelderland) naar Suriname en Nieuw Guinea beschreven.
Verder wordt geschetst hoe "Van Heutsz" een negatieve naam krijgt verbonden aan bewakingscompagnieën. Maar in 1962, na terugkeer uit Nieuw Guinea, wordt het regiment Van Heutsz ook verbonden met 42 PAINFBAT, een parate eenheid die een operationele taak heeft die het regiment waardig is. Steeds loopt er door de regimentsgeschiedenis een rode draad: "het bewaren en hooghouden van de traditie van het RVH".

Het is eenvoudig gezegd: bijna vijftig jaar na Korea maakte Van Heutsz de cirkel rond met de SFOR-uitzending van 12 NL Mechbat in Bosnië. Maar laten we - zo sprak de histori-

Militair van het BKL bij een stuw in de IJssel, 1953
SMG Beeldarchief

cus - waken voor ál te gemakkelijke historische parallellen, hoe verleidelijk die ook zijn. De Korea-oorlog was een andersoortige uitzending, in een ander tijdvak, met andere achtergronden, met een ander doel. Toch is de parallel tussen Korea en Bosnië natuurlijk niet inhoudsloos, zéker niet waar het gaat om zaken als het beteugelen van agressie, om militaire professionaliteit en een gedisciplineerde taakuitvoering. Wat dat aangaat, heeft de nieuwste generatie Van Heutszers bewezen dat ze voor niemand onder hoeft te doen, zoals het boek op diverse plaatsen laat zien. Ik weet zeker dat de SFOR-uitzending de wederzijdse band tussen de nieuwe veteranen en de oude veteranen alleen maar heeft versterkt. Dat kan men 'proeven' op de reünies, in het regimentsmuseum, in vele publicaties door en over het Regiment Van Heutsz.
Kijken we dan naar het jaar 2000, het eindpunt van dit boek. Dan zien we opnieuw een concrete cesuur, ook op traditiegebied. Het traditiefront is inmiddels redelijk tot rust gekomen, de belangrijkste stukken van de traditiepuzzel zijn op hun plaats gevallen. Dat is niet altijd zo geweest. Vooral niet in de eerste helft van de jaren negentig, toen er eenvoudigweg te weinig parate bataljons voorhanden bleven om alle regimenten en korpsen bij onder te brengen. Vanuit Van Heutsz is toen fel strijd gevoerd voor het voortbestaan van het regiment bij een parate eenheid. Als lid van de TCKL heeft het hoofd SMG die discussies van nabij kunnen volgen. Het boek windt er geen doekjes om dat die strijd intens was, dat soms de emoties hoog opliepen. Maar uitgangspunt voor de pleitbezorgers van Van Heutsz is steeds geweest dat ze tot een bijzonder regiment behoren. Het zet, als enige, de traditie van een heel leger voort: het KNIL. Het is het meest gedecoreerde regiment van de landmacht; het koestert de grootste en meest actieve achterban van veteranen. Zo'n bijzonder regiment, zo meent eigenlijk elke rechtgeaarde Van Heutszer, verdient het om te blijven voortbestaan bij een paraat bataljon. En dat is gelukt.

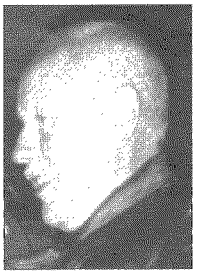
Het boek bestaat uit vier hoofdstukken: **het KNIL 1832-1950, Korea 1950-1954, de Koude Oorlog 1959-1990 [uitzendingen naar Suriname en Nieuw Guinea - bewakings-/veiligingscompagnieën - 42 painfbat] en Een vertrouwd regiment naar een nieuwe eeuw 1990-2000 [vredesoperaties]**, achtereenvolgens door D. Staat, M. Elands, W. Bevaart en C. Klep; eindredatie door P. Groen. Behalve deze interessante geschiedenis maken de lay-out en de vele illustraties en kaarten in kleur dit jubileumboek tot een gewild bezit dat de prijs van ƒ 49,95 dubbel en dwars waard is.
Het is uitgegeven door Sdu uitgevers Den Haag, bevat 208 pagina's (A4-formaat, ISBN: 90-12-088577). Inlichtingen bij SMG, tel: 070-316 58 39/ fax: 070-316 58 51

(noot redactie: zie ook boekbesprekingen, verderop in "Mars", over andere publicaties betreffende vredesoperaties)

Theo Postma

OP BEZOEK BIJ ...

Jan Jansen en Gerda Punt

Al jaren lang kom ik op excursies het echtpaar Jansen-Punt uit Hellevoetsluis tegen en ben ik van plan geweest ze in deze rubriek voor het "voetlicht" te halen. Deze uitdrukking is voor hen zeker op zijn plaats, want beiden hebben wat met het (amateur)toneel. Ze zijn daar allebei al vele jaren bij betrokken, hebben elkaar daar ontmoet en zijn sindsdien onafscheidelijk. Maar de militaire geschiedenis is de hobby van Jan, en is alleen op zijn kamer en zolder in hun huis terug te vinden, maar uitstapjes worden altijd samen gemaakt. Het typwerk en de lay-out van boekjes en brochures wordt gedaan door Gerda want zij voert het beheer over de PC. Ik heb Jan altijd voor een oud-marinier gehouden maar zat er volledig naast. Geboren in 1936 te Utrecht volgde hij een streng christelijke opvoeding aan de Nederlands Hervormde Burgerscholen (LO & MULO) op het Domplein. Opgravingen aldaar maakten hem nieuwsgierig naar geschiedenis. De bevrijding in 1945 deed daar een militair sausje over. Na een korte carrière bij de Klu —vliegen of niets....voor Jan was vliegtuigmonteur niets – trad hij in 1958 in dienst bij de Shell. Hij heeft over de wereld gezworven en gewerkt bij het opzetten van raffinaderijen. Zo kwam hij in Colombo op Ceylon sporen tegen van Nederlandse aanwezigheid, was zijn nieuwsgierigheid weer gewekt en pleegde hij een onderzoek. In 1972 ging hij over naar de Shellgroep Nederland Raffinaderijen t.b.v. het opstarten van diverse installaties in Pernis. Intussen vervulde hij de taak van diaken bij de Nederlands Hervormde Kerk te Hoogvliet. Daarnaast nam hij initiatieven op sociaal cultureel gebied in Heenvliet hetgeen leidde tot oprichting van Toneel Werkgroep Zuidhollandse Eilanden en het Regionaal Centrum voor Amateur Toneel. Jan is tekstschrijver / co-regisseur / producer van verscheidene grote openluchtspelen. Na zijn vroege pensionering in 1993 (vanwege "tropenjaren") stortten Jan en Gerda zich volledig op hun hobby's en vrijwilligerswerk. Als Jan iets tegenkomt op militair-historisch gebied rond Hellevoetsluis zoekt hij het tot de bodem uit en verzamelt boeken, artikelen etc: via de gouverneur van Hellevoetsluis, Van Ghent, naar het Korps Mariniers, hun bewapening en genealogie, naar uniformen van het Korps op zijn zolder, daar hangen ook zijn, zelf geschilderde, schilderijen van WO II-vestingwerken rond zijn woonplaats.Ook geschut en wapens uit de Napoleontische tijd, Duitse springboten en minionderzeeboten (die in Hellevoetsluis gestationeerd waren) hebben zijn interesse. Jan heeft zich niet tot een gebied beperkt. Dus toen ik hem om een artikeltje over uniformen vroeg had hij meteen iets voor "Mars" dat U elders in het blad kunt lezen.
Dit brengt mij meteen op het idee hier een oproep aan de leden van Mars et Historia te plaatsen:
De redactie zou graag wat meer "respons" uit de hoek van de "verzamelaars" willen krijgen. Een klein onderzoekje leerde dat juist artikelen over die tastbare zaken die de militaire geschiedenis een "gezicht" geven de laatste jaren wat minder aan bod zijn gekomen in het blad. Treed uit de schaduw, laat mede-Marsleden delen in uw hobby en kennis daarover! En, wie weet, kom ik dan een volgende keer bij U op bezoek!

Hans Sonnemans

INTERNET RUBRIEK MARS ET HISTORIA

Site Legermuseum
www.legermuseum.nl

Sinds enige tijd (begin dit jaar) beschikt ook het Koninklijk Nederlands Leger- en Wapenmuseum te Delft over een eigen site. Hun Belgische collega's waren al ruim twee jaar langer actief op het internet. Maar... het resultaat mag er zijn. Het is een uiterst moderne en dynamische site geworden waarin de nieuwste internettechnieken zijn verwerkt.

Heel leuk bijvoorbeeld is de opzet van het gedeelte waarin iets wordt verteld over de basisexpositie. Als vorm is gekozen voor een bewegende tijdbalk, die de bezoeker zelf kan versnellen, vertragen of stoppen. Aan de hand van verschillende periodes (prehistorie, Romeinen, Middeleeuwen, Tachtigjarige Oorlog, Franse Tijd, Tiendaagse Veldtocht, KNIL, Eerste Wereldoorlog, Tweede Wereldoorlog, Politionele Acties, VN-vredestaken) "wandelt" de virtuele bezoeker door de tentoonstellingszalen. Als op een object uit zo'n periode wordt geklikt, verschijnt het plaatje groot op het scherm, compleet met jaartal en een bijbehorende tekst. Op deze wijze wordt de bezoeker geprikkeld om meer te weten te komen..

Zoals ik al zei, allerlei nieuwe technieken zijn gebruikt om de site visueel aantrekkelijk te maken. Zo'n techniek bijvoorbeeld is "mouse over". Dat betekent dat er iets gebeurt als een bezoeker met het pijltje van de muis (voor niet-ingewijden, het "aanwijsapparaat" van een computer) over een afbeelding of tekst gaat. Deze techniek is heel mooi toegepast. Foto's van een rondleider veranderen spontaan in een andere afbeelding, nieuwe teksten verschijnen als "vanzelf" in beeld. Heel verrassend en mooi om te zien!

Natuurlijk is er actuele informatie te vinden over de wisselexposities. Op dit moment maar liefst vier: "Dressed to Kill", "Moed, Beleid en Trouw", "Tussen Vijandige Buren" en "Ridder Roderik". Eigenlijk zijn het er drie: de MWO-expositie loopt af en de "ridderentoonstelling" komt ervoor in de plaats. De informatie is actueel (bijgewerkt op 31 mei), iets wat al heel belangrijk is op het internet. Maar al te vaak worden pagina's niet bijgewerkt en bevatten achterhaalde berichten en informatie. Dit is altijd weer erg slordig maar gelukkig wordt deze fout hier niet gemaakt. Gelukkig....

Dan bevat de site nog het "hoofdstuk" activiteiten; bestaande uit informatie over de kinderclub, het filmprogramma, de rondleidingen en de activiteitenagenda. Ook allemaal actueel en bijgewerkt. Onder de kop "service" is informatie over de bibliotheek, het Veteranen Informatie Punt, het museumcafé, de museumwinkel en de Stichting Vrienden van het Legermuseum te vinden. Als men over het kopje van de Stichting gaat met de muis, dan verschijnt de definitie van het begrip "vriend" zoals te vinden in Van Dale: "Persoon met wie men goede betrekkingen onderhoudt, m. n. op enig bepaald gebied". Leuk idee!

Natuurlijk is er aandacht besteed aan het item "educatie". Scholen kunnen hier informatie vinden over de leskist en de mogelijkheden voor speciale rondleidingen. Jammer is alleen dat verdere informatie en reserveringen zijn gekoppeld aan een "gewoon"

adres- en telefoonlijstje en niet per e-mail bereikbaar. Uiteraard stelt dit eisen aan een organisatie maar alleen het vermelden van een telefoonnummer ontneemt toch iets aan de kracht van internet. Om maar even terug te grijpen naar de Belgische collega's: iedere conservator of stafmedewerker daar is persoonlijk per e-mail bereikbaar vanaf hun site!

Tenslotte bevat de site nog uitgebreide informatie over de bereikbaarheid van het museum. Verder is er ook nog een beknopte Engelse versie van de site beschikbaar.

Al met al een aantrekkelijke en professionele site van het Legermuseum. Wat misschien nog mist is een pagina met links. Van hieruit kan een bezoeker verder surfen naar sites met een onderwerp dat gerelateerd is aan dat van het museum. Op deze wijze loopt een bezoeker die de site heeft gezien een beetje in een doodlopende straat. Van de andere kant zal hierbij een bewuste keuze zijn gemaakt. De meeste bezoekers op het internet hebben inmiddels voldoende ingangen.

J. Nuis

MILITARIADE

De Betuwe in stelling, door Victor Laurentius
Het boek behandelt het verzet in de Betuwe tijdens de Tweede Wereldoorlog en de strijd tussen de Duitsers en de geallieerden vanaf september 1944, o.a. de in Nederland weinig bekende, maar in de U.S.A. vermaarde slag bij Opheusden en de evacuatie van de bevolking. Ook wordt de bevrijding en de rol van de Binnenlandse Strijdkrachten beschreven. 352 p., geb., f. 24,95 bij enkele boekhandels in de Betuwe of f. 29,95 (incl. verzendkosten) bij Arend Datema Instituut, Kesteren, 0488-482205.

Tentoonstellingen (in 2000, tenzij anders vermeld)
Airborne Museum, Oosterbeek, 026-3337710
'Green on!' Air Despatchers. De vergeten helden van Arnhem. Tot 1-11.
Legermuseum, Delft, 015-2150500
Dressed to kill. T/m 7-1-2001. *Tussen vijandige buren. Nederlandse soldaten op de Balkan.* Documentaire fotoreportage. 23-6 t/m 17-9. *Ridder Roderik.* Actieve tentoonstelling voor kinderen van 8 t/m 11 jaar. 25-8 t/m 2005.
Luchtoorlogmuseum Fort Veldhuis, Heemskerk, 075-6423799
Duits propagandamateriaal uit de Tweede Wereldoorlog. Zondag 10-17 u. T/m 24-9.
Mariniersmuseum der Koninklijke Marine, Rotterdam, 010-4129600
Met zorg vergaard. De zee in kaart! 125 jaar Dienst der Hydrografie. 1-9 t/m eind februari 2001.
Museum Bronbeek, Arnhem, 026-3840840
Buurman Japan (uit eigen collectie sier- en gebruiksvoorwerpen). T/m 29-10.
Museum De Casteelse Poort, Wageningen, 0317-421436
Slag om de Grebbeberg. T/m 1-10.
Museum 't Schilderhuis, Driebergen, 0343-532074
Leven achter prikkeldraad. Nederlanders in krijgsgevangenschap 1940-1945. Tot eind september.

Overige activiteiten musea
Airborne Museum, Oosterbeek, 026-3337710
Battlefieldtour Slag om Arnhem, 9-9. Kosten f. 55,—, inbegrepen: bezoek museum, koffie, lunch, bustour, speciaal samengestelde informatiemap. Max. 48 pers.

Legermuseum, Delft, 015-2150500. (kc = Kinderclub)
Dressed to kill, inspiratiebron voor kinderactiviteiten. Woensdagmiddagen t/m 30-8, 13-16.30 u. (kc). *Delftdag* in teken van *Ridder Roderik.* 26-8, 11-17 u. *Boekenmarkt* van af te stoten materiaal uit de bibliotheek, op Open Monumentendag 9-9, 11-17 u.
Mariniersmuseum, Rotterdam, 010-4129600
Elke eerste zondag van de maand: *films over marine-onderwerpen.*
Museum Bronbeek, Arnhem, 026-3840840
Openbare repetitie *Gamelanbespeling* elke 1e, 3e en 5e zondag van de maand 10.30-12.30 u. *Krissendag.* 28-10, 12-17 u. *De erfenis van het KNIL: het einde van Indonesië?,* lezing door D.W. Staat. 2, 16 en 30-11, 14-16 u., reserveren 026-4422363. *Indische middag (met gamelan).* 19-11, 14-16.30 u., reserveren 026-4422363.
Nederlands Scheepvaartmuseum, Amsterdam, 010-5232222
Speciale activiteiten a/b *VOC-schip 'Amsterdam'.* 1-7 t/m 3-9. *Zeeliederendag.* 20-8.

Naarden 650 jaar (VVV Naarden, 035-6942836)
In de Hoekse en Kabeljauwse twisten koos Naarden de kant van de steden ofwel de kant van de Kabeljauwsen en Graaf Willem V. De stad werd in 1350 door de Hoeksen overvallen en verwoest. Graaf Willem V wees onmiddellijk op de uitloper van de Gooise heuvelrug een strategisch goed gekozen plek aan voor de herbouw van zijn 'lieve en getrouwe' Naarden tot een nieuwe en versterkte stad.
In september wordt dit 650-jarig bestaan uitgebreid gevierd. Zo worden in het weekend van 23 en 24-9 de 'Nederlandse Vestingstedendagen' gehouden met een spectaculaire historische optocht met herauten te paard, cavaliers, een paukenpaard, delegaties van andere Nederlandse Vestingsteden, enz., demonstraties van schutterijen en historische groepen, en vele andere activiteiten. Ook worden op Bastion Turfpoort aanvals- en verdedigingsspelen opgevoerd. Het Nederlands Vestingmuseum heeft een tentoonstelling van schilderijen over Naarden met o.a. 'De kantine' van H.M. Krabbé (1900) en 'De Amsterdamse Schutterij voor Naarden in 1813/1814' van J. Hoynck van Papendrecht (1907).

Oproep
Nieuws voor 'Militariade' s.v.p. vóór 15-10 schriftelijk naar J. Nuis, Graaf Willem de Oudelaan 187, 1412 AS Naarden. Bij voorbaat dank.

336 Squadron opgeheven
Ter gelegenheid van het opheffen van het 336-squadron van de Koninklijke Luchtmacht op 6 juli jl. gaf de sectie luchtmachthistorie een boek in hun brochurereeks uit, getiteld *De Koninklijke Luchtmacht in de West. 336 squadron op Curaçao 1981-2000.* Het boek met de 150 rijk geïllustreerde pagina's (in kleur) zijn , incl verzendkosten, voor *f* 20,- te bestellen bij SLH postbus 20703, 2500 ES Den Haag. Tel/fax 070 318 86 30/070 318 86 39

Boekaankondiging
Dood en begraven in 's-Hertogenbosch. Het Sint-Janskerkhof 1629/1858
Een boek dat interessanter is voor archeologen en Boschenaren dan voor militaire historici, hoewel in het hoofdstuk over lijkschouwingen de militaire geneeskunde en de militaire arts. C. Gobée, uitgebreid aan bod komen. Het boek van Marcel Portegies is uitgegeven door "Matrijs" Utrecht, 224 pgn's, ISBN: 90 5345 142 0. Prijs: *f* 39,50.

Vaandels en Standaarden
De langverwachte ontwerp defensiepublicatie over vaandels en standaarden, waarin ons bestuurslid Willem Plink afgelopen jaren een groot deel van zijn tijd heeft gestoken, heeft de

redactie bereikt. De redactie wacht de definitieve versie af voor een bespreking. Ook naar het door de heer Plink aangekondigde boek (over ± 2 jaar) over deze materie wordt door uw redacteur (TP) met spanning uitgekeken.

"Werkgroep Kriegsmarine"
De redactie is van plan een ruilabonnement aan te gaan met de kwartaaluitgave van de "Werkgroep Kriegsmarine". Maurice Laarman heeft deze groep opgericht met het doel historici, schrijvers en verzamelaars op het gebied van de Duitse Marine tijdens WO II (bijv. springboten en minionderzeeërs in Hellevoetsluis) met elkaar in contact te brengen.
Adres: Sparrenstraat 12, 3203 XP Spijkenisse;
tel./fax: 0181-611740; e-mail: m.s.laarman@hotmail.com

HET OPTREDEN VAN DE NEDERLANDSE CAVALERIE ONDER HET VORSTENHUIS ORANJE NASSAU

Tweede deel

III
ORANJE NASSAU EN DE CAVALERIE IN DE GEVESTIGDE REPUBLIEK

1. Willem III: Koning-stadhouder, kundig militair en groot staatsman.

In het rampjaar 1672 - nog steeds in de politieke situatie van het 1e stadhouderloze tijdperk - werd de Republiek der Nederlanden tegelijkertijd door vier vijandige staten aangevallen: Frankrijk, Engeland en de bisdommen Münster en Keulen. Het land was reddeloos, het volk redeloos en de regering radeloos. Raadpensionaris Johan de Witt en diens broer Cornelis die tot de voornaamste regenten behoorden, van de anti-Oranje gezinde staatspartij, werden door een woedende menigte op het Buitenhof in Den Haag vermoord. Onder druk van het volk werd de 22-jarige Prins Willem als Willem III tot kapitein-generaal en admiraal van de Republiek benoemd en tot stadhouder van de gewesten, die niet onder het Friese stadhouderschap vielen.
Teruggetrokken achter de snel geïmproviseerd opgerichte Hollandse Waterlinie organiseerde Willem de verdediging van het hart van de Republiek en herstelde met straffe hand tucht en discipline onder de Staatse troepen. Na aldus intern orde op zaken te hebben gesteld had hij de moed en het militaire inzicht om met 6000 man cavalerie een gewaagde veldtocht dwars door Brabant naar Charleroi te ondernemen. Die stad was namelijk de bevoorradingsbasis van de toen in Nederland opererende Franse troepen van 120.000 man sterk. Een jaar later trok hij wederom met zijn ruiterij door Brabant en veroverde deze keer het toen voor de bisschop van Keulen militair belangrijke Bonn, waarop deze zich uit de Nederlanden moest terugtrekken.
Als dank voor het redden van het land uit de benarde situatie en zijn eclatante militaire overwinningen werd Willem III niet alleen met lof overladen, maar werden ook het stadhouderschap en het kapitein-generaal- en admiraalschap in de provincies Holland, Zeeland, Utrecht, Gelre en Overijssel in de mannelijke lijn voortaan erfelijk verklaard.
Zijn successen had Willem III in de eerste plaats aan zijn ongewoon sterke geest en

Koning Willem III, te paard, voert zijn troepen door de rivier de Boyne, 1690.
Uit Frederik Muller 2810. Collectie Rijksmuseum Amsterdam.

grote wilskracht te danken. Die deden hem ondanks een zwakke gezondheid (astmatische aanleg en migraine-aanvallen) ook in moeilijke situaties steeds doorzetten. Daarbij toonde hij van jongs af een veelzijdige belangstelling voor ingewikkelde diplomatieke en militaire vraagstukken te hebben.
In 1677 trad Willem III in het huwelijk met Mary Stuart, dochter van de latere Engelse koning Jacobus II. Het huwelijk was kinderloos en Willem hield er - toen heel gewoon - een maîtresse op na. Maar in 1686 verklaarde Mary, die tot die tijd niet had geweten dat zij als zij koningin zou worden regeringsmacht zou bezitten en niet haar gemaal, spontaan tegenover Willem, dat zij geen koningin wenste te worden , indien hem de koninklijke regeringsmacht niet zou worden toegekend. Vanaf dat ogenblik werkten beiden, in Engelse zaken eendrachtig samen. Een jaar eerder had Willems aartsrivaal, de Franse koning Lodewijk XIV, het Edict van Nantes opgeheven, een wet die de Hugenoten (Franse protestanten) in Frankrijk beschermde. In Engeland besteeg kort daarna de katholieke Jacobus II de troon en Willem III vreesde voor een hernieuwde katholieke overheersing van Europa. Om dit te voorkomen besloot Willem aan het verzoek van een aantal vooraanstaande Engelse edelen gevolg te geven en over te gaan tot een invasie in Engeland. Met 11.000 man voetvolk en enkele duizenden cavaleristen scheepte hij zich in op 400 schepen en vertrok begeleid door 50 oorlogsschepen in 1688 naar Engeland waar hij bij Torbay landde. Na een vreedzame opmars zonder bloedvergieten bereikte Willem Londen. Jacobus II vluchtte naar Frankrijk en Willem III werd in 1689 tot koning van Engeland gekroond, een gebeurtenis die in de Engelse geschiedenis te boek staat als "The glorious Revolution".
In de strijd in de jaren daarna als Koning-Stadhouder toonde Willem zich wederom een moedig en kundig militair die zichzelf niet ontzag. Een voorbeeld daarvan was de slag aan de rivier de Boyne in Noord-Ierland in 1690 tegen de troepen van de verdreven Koning Jacobus II. Zoals zo vaak voerde hij daarbij zijn cavalerie zelf aan en reed bij de uitvoering van de charges voorop. Daardoor was hij herhaaldelijk een mikpunt voor de tegenpartij. Dat ondervond hij aan den lijve toen hij de dag voor de slag op verkenning ging en de vijand hem herkende. Prompt werden twee kanonnen op hem gericht. Het eerste schot doodde het paard van de hem begeleidende prins van Hessen, het tweede ging door Willems mouw en schampte zijn schouder.

De volgende dag, de dag van de slag zelf, stond de koning om vier uur op, schreef een brief aan zijn vrouw Mary, die de staatszaken in Londen waarnam en steeg om zes uur te paard om zijn troepen te inspecteren.
Bij de aanvang van de slag liet Willem zijn leger in drie groepen aanvallen en beval een deel van de cavalerie op te rukken naar een zes kilometer verderop gelegen plek om de zich daar bevindende brug over de Boyne te bezetten. Links van de hoofdaanval van zijn garde infanterie stak Willem de rivier over, maar zijn paard zakte weg in een moeras. Soldaten trokken paard en ruiter op het droge, maar Willem bleek zijn rechterarm niet meer te kunnen gebruiken, omdat die onder het paard bekneld had gezeten. Met zijn sabel in de linkerhand zette hij de strijd voort en voerde hij de garde dragonders en het door hem opgerichte regiment dragonders Inniskilling aan, mede waardoor de strijd ten gunste van Engeland werd beslist. In die slag werd nog een stuk van zijn rijlaars afgerukt. Zijn rechterarm bleef nog een tijdlang stijf, maar verder was Willem wonderwel ongedeerd.
Een vernieuwing van de cavalerie vond plaats tijdens deze Negenjarige Oorlog. Eén van de ondercommandanten van de Koning-Stadhouder, de hertog van Holstein-Plön zette in 1695 in het Staatse leger voor het eerst een 20-tal huzaren in. Hij betaalde hen uit eigen zak. Koning Willem benoemde Jean Baptiste le Gros, luitenant der dragonders, tot kapitein "eener compagnie huzaren" waarvan gedurende het beleg van Namen (in 1695) de generaals herhaaldelijk gebruik maakten. Wanbetaling leidde tot een kortstondig bestaan...
Ironisch genoeg werd Willem's liefde voor paardrijden zijn dood. In het park van Hampton Court, het grote paleis buiten Londen waar Willem een eigen vleugel had laten aanbouwen, stapte Willem's paard in een molshoop. Door het onverwachte struikelen van zijn paard viel Willem er vanaf en brak bij die val zijn rechter sleutelbeen. Het werd gezet, maar bij de terugreis naar Kensington verschoven de breukvlakken. De wond ging ontsteken en wilde niet meer helen. Toen hij bovendien pleuritis kreeg stierf hij enkele dagen later in maart 1702.

2. De Friese stadhouders

Doordat koning-stadhouder Willem III kinderloos stierf, eindigde met hem de reeks Oranjes in rechtstreekse afstamming van prins Willem I, de 'Vader des Vaderlands'. De vijf provincies, waar de Hollandse Nassau's tot dan toe het stadhouderschap hadden bekleed, besloten geen nieuwe stadhouder te benoemen. Aldus begon daar het tweede stadhouderloze tijdperk, waarin de regenten de macht stevig in eigen hand namen. In Friesland en later ook in Groningen, Drenthe en Gelderland was er nog steeds een stadhouder uit de Friese tak van de Nassau's, afstammend van Jan de Oude, een broer van de 'Vader des Vaderlands'.
Hoewel de Friese Nassau's in de ontwikkeling van de Republiek der Verenigde Nederlanden nooit zo op de voorgrond zijn getreden als hun Hollandse neven, kunnen zij evengoed bogen op beroemde en heldhaftige voorouders. Zo werd graaf Willem Lodewijk van Nassau-Dietz, hun eigen 'Vader des Vaderlands' de eerste Friese stadhouder, vol waardering overal in Friesland "Us Heit" genoemd. Deze in 1560 geboren graaf Willem Lodewijk kreeg, evenals zijn zeven jaar jongere neef Maurits, een voortreffelijke militaire en civiele opleiding op de Dillenburg. Beide neven konden het van meet af aan uitstekend met elkaar vinden en zijn ook hun verdere leven hecht met elkaar bevriend gebleven.
Willem Lodewijk was een uitstekend ruiter en is dat zijn hele leven gebleven, ondanks een in 1580 bij het beleg van Coevorden opgelopen schotwond, waardoor hij voor de rest van zijn leven mank liep. Uit welk hout Willem Lodewijk was gesneden bleek wel in

1581 tijdens een veldtocht in Oost-Nederland. Bij Nordhorn zette hij, aan het hoofd van 500 man cavalerie, tezamen met de Engelsman John Norris, die 3000 man Engelse infanterie aanvoerde, de aanval in op de Spanjaarden aldaar. Omdat het terrein door talrijke sloten was doorsneden waren de aanvallers doodmoe en doornat toen zij de Spanjaarden bereikten. Die hadden niet veel moeite hen terug te slaan, waarbij Willem Lodewijk en John Norris van hun troepen werden gescheiden. Beiden aarzelden geen moment en met Willem Lodewijk voorop sloegen zij zich door de Spaanse cavalerie heen en galoppeerden hun vluchtende troepen achterna. Minstens 18 Spaanse lansiers moesten bij deze actie in het zand bijten, maar helemaal ongeschonden kwam Willem Lodewijk ook niet uit de strijd: drie kogels waren tegen zijn harnas afgeketst, één had zijn voorhoofd geschampt, een ander het gevest van zijn zwaard verbrijzeld en een stuk lood had zijn been geraakt, dat blauw zag maar niet was doorsneden.
Door zijn optreden verwierf Willem het volle vertrouwen van de prins van Oranje en de Staten-Generaal.
In 1582 kreeg hij het bevel over het 'kleijn vliegent leger', een veldleger van 3500 man infanterie en 800 man cavalerie, dat ten noorden van de grote rivieren opereerde. In 1583 werd hij tot plaatsvervangend stadhouder voor Friesland benoemd en vanaf 1584 - na de moord op prins Willem van Oranje - tot stadhouder van Friesland, de Friese ommelanden en later ook Groningen. Willem Lodewijk was echter niet alleen een uitmuntend ruiter en troepencommandant; hij was ook een goed strateeg, zeer leergierig, die ieder beschikbaar moment benutte om met name de strategie en wijze van oorlog voeren van de Romeinen te bestuderen. Hiervan gebruikte hij veel voor zijn eigen wijze van optreden. Zo liet hij, gebruik makend van de natuurlijke gesteldheid van het Friese terrein, schansen bouwen die de natuurlijke toegangen naar Friesland zoveel mogelijk afsloten. Daardoor konden de Spanjaarden deze uitvalsbasis van de opstandige Noord-Nederlanders nauwelijks meer binnendringen. Een zwakke plek daarin bleef Steenwijk, dat op een zandrug lag en zich in Spaanse handen bevond. Van daaruit ondernamen de Spanjaarden dan ook regelmatig uitvallen naar het Friese platteland om dat te brandschatten en te plunderen. De rol van de cavalerie in deze schansenoorlog was voornamelijk verkennen en beveiligen.
In de jaren dat Maurits het Staatse leger grondig reorganiseerde en verbeterde, was Willem Lodewijk daarin zijn toegewijde steun en adviseur, die hem bijstond waar en wanneer hij maar kon. Toen na 1590 de aanvalsoorlog tegen de terugtrekkende Spanjaarden werd ingezet - een wijze van optreden waar Willem Lodewijk zeer voor had gepleit - bevonden beide neven zich voor een belegering weer bij Coevorden. Op een nacht liet de Spaanse bevelhebber een nachtaanval tegen de kleinste van de twee Staatse belegeringskampen uitvoeren. Maurits en Willem Lodewijk, die door het rumoer waren gewekt, snelden meteen aan het hoofd van een groep ruiters naar het aangevallen kamp. Willem Lodewijk kreeg daarbij een schot in zijn zij, waarbij de kogel onder de navel weer naar buiten kwam. Bloedend bleef hij echter zijn ruiters aanvoeren totdat de vijand was verdreven. Eerst nadat de volgende aanval van de Spaanse hoofdmacht was afgeslagen, liet hij zijn wond behandelen, die wel ernstig maar niet dodelijk bleek te zijn.
Ook in de jaren daarna was Willem Lodewijk - als zijn taken als Friese stadhouder dat toelieten - regelmatig bij de vele veldtochten van Maurits aanwezig. Zo nam hij onder meer deel aan de belegeringen van Den Bosch in 1601 en 1603 en aan de belegering van Grave in 1602, waarbij Maurits hem belastte met de aanleg van het loopgravenstelsel. Herhaalde Spaanse aanvallen

hierop wist hij af te slaan en Grave moest zich tenslotte overgeven.
In 1604 werd besloten het Spaanse beleg voor Oostende te breken. Daartoe moest eerst het door een sterke Spaanse troepenmacht verdedigde vestingstadje Sluis in Zeeuws-Vlaanderen worden genomen. Direct nadat de Staatse troepen waren geland zette de Spaanse cavalerie daar de aanval op in. De vermaarde Nederlandse ruiteraanvoerder ritmeester Bax werd daarbij gewond en viel van zijn paard. Met goedvinden van Maurits plaatste Willem Lodewijk zich aan het hoofd van de Staatse cavalerie en viel zo onstuimig de Spaanse ruiterij aan, dat die op de vlucht sloeg. Op weg naar Sluis werden de Staatse troepen gestopt bij de sluis van Moerkerken, die vast in Spaanse handen was. In de nacht sloeg Willem Lodewijk op een plaats verderop een schipbrug en wist zo Sluis te bereiken. Bij de sluis van Moerkerken verscheen tien dagen later een groot Spaans konvooi met proviand, beschermd door 3000 man infanterie en 19 compagnieën ruiterij. Opnieuw stormde de Staatse cavalerie onder aanvoering van Willem Lodewijk op hen af en wist de Spaanse ruiterij op de vlucht te doen slaan. En terwijl Maurits het voetvolk opruimde, achtervolgde Willem Lodewijk met zijn ruiters de vijand en maakte alle wagens met proviand en ammunitie buit. In het daaropvolgende beleg van Sluis voerden de Spanjaarden ter ontzetting van de stad een aanval op een zwak bewaakt punt van de Staatse troepen uit. Willem Lodewijk bevond zich daar op verkenning met enige infanterie en cavalerie. Hoewel hij in totaal maar 170 man bij zich had aarzelde hij geen moment om de strijd aan te binden. Van alle kanten schoten de Staatse troepen te hulp; ook Maurits met zijn staf, waarbij enkele tientallen edelen, die door hem in de krijgskunst werden opgeleid. Uiteindelijk stormde ook de Staatse cavalerie erop af, aangevoerd door Lodewijk Gunther. En die wist de Spanjaarden te verdrijven. Spoedig daarna gaf Sluis zich over. In 1620 stierf Willem Lodewijk kinderloos.
Als stadhouder van Friesland werd Willem Lodewijk opgevolgd door zijn dertien jaar jongere broer Ernst Casimir. Groningen en Drenthe kozen voor Maurits, maar benoemden na het overlijden van Maurits in 1625 alsnog Ernst Casimir tot hun stadhouder.
Als cavalerie-officier in Staatse dienst had Willem Lodewijk zijn jongere broer alle kneepjes van het krijgsvak bijgebracht tijdens de vele veldtochten, waaraan zij samen deelnamen. Evenals Willem Lodewijk diende Ernst Casimir zowel Maurits als daarna Frederik Hendrik trouw.
Vermetel was Ernst Casimir genoeg. In 1607 werd hij tot veldmaarschalk van de jonge republiek bevorderd. In bevelsstructuur stond hij direct onder Frederik Hendrik, die toen generaal der cavalerie was.
Na afloop van het twaalfjarig bestand maakte Ernst Casimir zich met name verdienstelijk bij de verovering van Oldenzaal, Groenlo en 's Hertogenbosch. Daarnaast werd in deze jaren van strijd zijn aandacht ook opgeëist door ongeregeldheden in Friesland zelf. Het lukte Ernst Casimir evenwel - zij het met moeite - de orde te herstellen en de rust weer te laten keren.
In 1632 zond Frederik Hendrik hem met een kwart van het leger naar Roermond, als voorhoede voor de belegering van die stad. Tijdens een inspectie van de loopgraven werd Ernst Casimir onverhoeds door een kogel in het hoofd getroffen en gedood. Beducht dat de Staatse troepen door de dood van de geliefde legeraanvoerder hels en furieus te keer zouden gaan bij de inname van de stad, besloot deze zich zonder verder verzet over te geven. Zo presteerde Ernst Casimir het om als enige veldheer postuum een stad te veroveren.
Met het sneuvelen van Ernst Casimir overleed de stamvader van de Friese Nassau's en van ons huidige koningshuis, dat van hem

rechtstreeks afstamt. Ernst Casimir liet twee zonen na, die beiden stadhouder van de drie noordelijke provincies werden. De oudste, Hendrik Casimir I wijdde zich met grote persoonlijke moed en inzet aan de strijd tegen de Spanjaarden. In 1640 kwam hij tijdens de gevechten om Hulst in Zeeuws-Vlaanderen om het leven en werd opgevolgd door zijn jongere broer Willem Frederik. Hem, en daarbij het huis Nassau-Dietz viel in 1652 de bijzondere eer te beurt dat de Duitse keizer hem verhief tot rijksvorst (Prins). Daardoor kreeg hij dezelfde rang als de zo vermogende en invloedrijke Hollandse Nassaus.

In 1664 vond Willem Frederik door een noodlottig ongeval bij het schoonmaken van zijn pistool de dood en werd hij als stadhouder van Friesland, Groningen en Drenthe opgevolgd door zijn zevenjarige zoon Hendrik Casimir II. Zijn moeder, Albertina Agnes, een zuster van de jong gestorven stadhouder Willem II en dus een 'Hollandse' Nassau, trad voorlopig als voogdes op en deed dat op voortreffelijke wijze. Tijdens de in 1672 uitgebroken oorlog met Frankrijk die tot 1678 duurde, nam hij in 1674 op 17-jarige leeftijd op uitdrukkelijk verzoek van stadhouder Willem III aan een veldtocht deel die tot de slag bij Seneffe (Wallonië) leidde. Steeds reed hij geestdriftig alle charges mee, die Willem aanvoerde. Hij week niet van Willem's zijde, totdat voor de dappere Fries het einde kwam toen zijn paard in een diepte stortte. Door die val liep hij een kneuzing op, die een bloedspuwing veroorzaakte. Die wond is nooit meer helemaal genezen. Later kreeg hij ruzie met Willem III, maar zijn moeder en zijn vrouw, beide verstandige dames, brachten een verzoening tot stand. Ook in de Negenjarige Oorlog, tijdens de slagen bij Fleurus (1690), Steenkerkel (1692) en Neerwinden (1693) heeft Hendrik Casimir zich opnieuw zeer moedig gedragen. Zijn soldaten droegen hem op handen.

Toen na de slag bij Neerwinden hij over zijn positie als veldmaarschalk opnieuw ruzie kreeg met Willem III, trok hij zich uit het leger terug. Opnieuw wisten moeder en vrouw een verzoening tot stand te brengen. Maar de bloedspuwingen namen toe en in 1696 overleed deze Friese prins. Zijn zoontje Johan Willem Friso was toen pas negen jaar oud. Zijn moeder zorgde voor een uitstekende opleiding en tijdens de Spaanse Successie oorlog van 1702-1713 heeft deze prins zich als generaal van de infanterie onderscheiden.

Toen in 1702 koning-stadhouder Willem III overleed, werd Johan Willem Friso door hem testamentair aangewezen als erfgenaam. Hij nam meteen de titel 'Prins van Oranje' aan, maar in de provincies waar Willem III stadhouder was geweest benoemden de regenten geen nieuwe stadhouder en begon daar het tweede stadhouderloze tijdperk. Johan Willem Friso moest deze gang van zaken accepteren. In 1712, op weg naar Den Haag voor een bespreking over de erfeniskwestie, verdronk hij bij Moerdijk bij een stormachtige oversteek over het Hollands Diep.

Zijn opvolger Willem Carel Hendrik Friso, de latere stadhouder Willem IV, werd anderhalve maand later geboren.

De weduwe van Johan Willem Friso, de Duitse prinses Marie-Louise van Hessen-Kassel trad op als zijn voogdes en stelde zich ten doel prins Friso, zoals hij werd genoemd, een bredere en intellectuelere vorming te geven dan zijn voorvaderen, die een voornamelijk militaire opleiding hadden gekregen. Daarnaast wist prinses Marie-Louise haar bestuurlijke taken op zo'n uitmuntende wijze inhoud te geven en zich bij de Friezen zo bemind te maken, dat zij tot op de dag van vandaag daar bekend staat onder de erenaam 'Maaike Meu'.

In 1747 vielen de Fransen Zeeuws-Vlaanderen binnen en de besluiteloze regenten werden door de steeds sterkere pro-Oranje

volksbewegingen gedwongen prins Willem Carel Hendrik Friso, stadhouder van Friesland, Groningen, Drenthe en Gelderland te benoemen tot stadhouder van alle gewesten. Hij deed dat onder de naam van Willem IV en het stadhouderschap, evenals het kapitein-generaal- en admiraalschap van de Unie werd nu erfelijk verklaard, zowel in de mannelijke als in de vrouwelijke lijn. Een jaar later kwam daar nog de benoeming bij tot directeur van zowel de Westindische- als de Oostindische Compagnie. Daarmee kreeg Willem IV meer macht dan één van zijn voorgangers ooit had bezeten.

Doch Willem IV, de eeuwig weifelende, onzekere en toegeeflijke wist geen gebruik van de mogelijkheden te maken, die deze macht hem bood. Als gevolg van zijn slap beleid werd de gang van zaken in de Republiek steeds slechter. De deplorabele toestand van leger en vloot zorgden voor militaire nederlagen, waardoor het politieke aanzien in Europa snel achteruit holde, De economische situatie was erbarmelijk met als gevolg dat de algemene blijdschap bij zijn aanstelling tot stadhouder binnen korte tijd omsloeg in diepe teleurstelling en doffe onverschilligheid. De politieke problemen voor zich uit schuivend voerde Willem IV inmiddels op het Binnenhof een waarlijk koninklijke hofhouding met veel luister en feestelijkheden.

Als één van zijn laatste werkelijke maatregelen stelde hij de hertog van Brunswijk aan tot veldmaarschalk om het in verval geraakte Staatse leger te hervormen. In 1751 stierf Willem IV. Zijn opvolger, de latere stadhouder Willem V was toen pas drie jaar oud. Daarom werd aan zijn moeder, prinses Anna van Hannover verzocht als 'gouvernante' het regentschap waar te nemen. Na haar dood in 1759 geschiedde de verdere opvoeding van de jonge prins Willem door de hertog van Brunswijk volgens het daartoe vastgestelde 'Reglement van Tutele'.

In 1766 werd Willem V aangesteld tot stadhouder, een ambt waarvoor hij al gauw totaal ongeschikt bleek te zijn. Aan zijn rang en functie van kapitein-generaal en admiraal was hij echter zeer gehecht. Het aanzien en gezag van deze Oranje brokkelde echter steeds verder af, waardoor Willem V in 1785 zelfs Den Haag moest verlaten en zich uiteindelijk in Nijmegen vestigde. Er waren echter ook prinsgezinden die het gezag van de Oranjes weer wilden herstellen, maar Willem V bleef in die situatie nog steeds besluiteloos.

Toen nam zijn energieke vrouw, de Pruisische prinses Wilhelmina, een nicht van de Pruisische koning Frederik de Grote, de leiding. In 1787 reisde zij naar Den Haag, maar werd bij Goejanverwellesluis door antiorangistische patriotten tegengehouden en teruggestuurd. De Pruisische koning beschouwde dit als een belediging en stuurde een leger van 20.000 man naar de Nederlanden.

De gewapende patriotten werden met het grootste gemak uit elkaar gejaagd; de stadhouder werd in zijn waardigheid hersteld en de stadhouderlijke familie keerde terug naar Den Haag. Vele patriotten vluchtten naar Frankrijk, waar enige jaren later de revolutie uitbrak. Hierdoor raakte ook Nederland in oorlog met Frankrijk, waarin de zoons van Willem V over de energie van hun moeder bleken te beschikken. De oudste, Willem, ontpopte zich als een goed bevelhebber en commandeerde in de jaren 1793 en 1794 gedurende enige tijd met succes geallieerde troepen tijdens militair operaties in België en Frankrijk. De jongste zoon, Frederik, was een moedig generaal der cavalerie, zoals bleek op 29 maart 1793, toen Franse troepen, die Breda reeds hadden bezet, een uitval deden. Aan het hoofd van de cavalerie joeg hij hen terug, waarbij hij zoveel risico's nam, dat hij door zijn eigen huzaren uit het midden van de vijandelijke ruiterij moest worden bevrijd.

Een andere gebeurtenis vond plaats bij Lan-

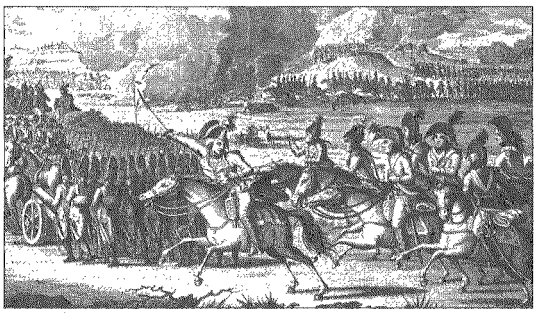
noy, op 27 augustus 1793. De Fransen rukten van alle kanten op naar de posities van de troepen van prins Frederik. Na versterking te hebben gekregen gaf de prins het bevel tot de tegenaanval. Hij voerde zelf de cavalerie charge op één van de flanken aan en wist de vijand op de vlucht te jagen. Op 13 september voerde Prins Frederik bij Warwijck een verdedigend gevecht totdat hij zwaar gewond het slagveld moest verlaten. Een half jaar later, op 24 april 1794, ontmoette prins Frederik met zijn cavalerie in Frankrijk een sterke colonne Franse infanterie, die uit Kamerijk en Bouchain richting Landrecies oprukte, dat toen door de geallieerden werd belegerd. Prins Frederik aarzelde geen moment en stormde meteen op de verraste infanterie af. De Fransen leden zware verliezen en sloegen op de vlucht. Op 30 april 1794 capituleerde Landrecies voor de geallieerde troepen aangevoerd door Prins Willem. (11 mei volgens de Franse tijdrekening)

Dit alles mocht niet baten. De Fransen bleken uiteindelijk te sterk en konden - geholpen doordat de grote rivieren waren bevroren - in januari 1795 onder aanvoering van de Franse generaal Pichegru Holland binnentrekken. Willem V vluchtte op 18 januari 1795 met zijn beide zoons per visserspink vanuit Scheveningen naar Engeland. Zijn vrouwelijke familieleden had hij reeds eerder daarheen gestuurd. De Fransen bezetten de gehele Nederlanden en onder patriottistische leiding werd de Bataafse Republiek gesticht. De Bataafse en de Franse Tijd 1795-1813 was aangebroken.

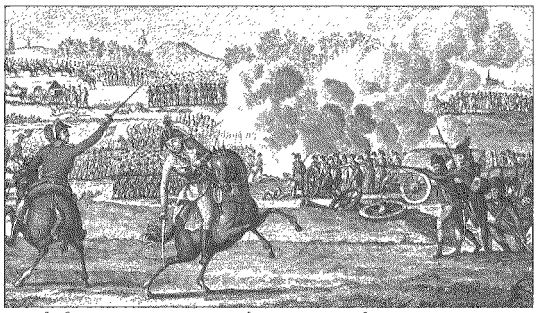
Willem V vertrok een aantal jaren later vanuit Engeland naar Duitsland waar hij in een verklaring de Bataafse Republiek erkende en zijn onderdanen van hun verplichtingen aan hem ontsloeg. In 1806 stierf hij in Brunswijk. Eerst in 1957 werd zijn stoffelijk overschot in de grafkelder van de Oranjes in Delft bijgezet.

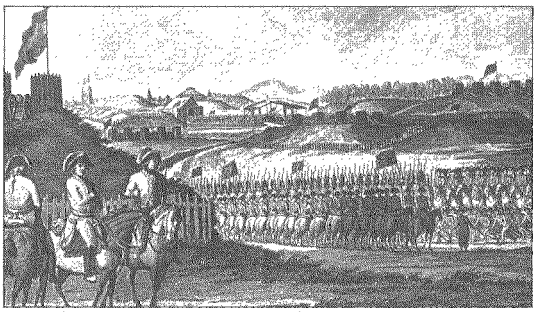
Schermutselingen tussen Hollanders en Fransen op de Bredase Heide bij Ginneken

Gevecht voor Lannoij, 27 augustus 1793

Op de hoogte van Werwick, 13 september 1793

Vertrek Franse troepen uit Landrecies, 11 mei 1794

De dappere daden van Prins Frederik.
Uit "Het leven van Prins Frederik" van Van Ginkel.
Collectie SMG

IV

ORANJE NASSAU EN DE CAVALERIE IN DE EEUW VAN HET KONINKRIJK

1. Koning Willem I: De "Koopman-koning".

Met de nederlaag van Napoleon in 1815 kwam er een einde aan de Franse overheersing in Europa. Op het congres van Wenen werden Nederland en België tot één staat samengevoegd ter afscherming van de Franse noordgrens. De zoon van de laatste stadhouder Willem V, werd als koning Willem I koning van de Verenigde Nederlanden. Koning Willem I, die militaire capaciteiten bezat, werd wat de defensie betrof, door zijn op dit gebied zeer deskundige zoons, de latere koning Willem II en diens jongere broer Frederik, bijgestaan.

Zijn oudste zoon belastte hij dan ook met de leiding van het Ministerie van Oorlog, maar vertrouwde hem niet alle functies, hieraan verbonden, toe. Dat de jonge Willem dit niet op prijs stelde is begrijpelijk. Maar Koning Willem I wilde zijn invloed op de landsverdediging niet prijs geven. Wat het leger betrof was bepaald dat naast een staand leger er een landmilitie moest komen, om in tijd van oorlog over voldoende militairen te kunnen beschikken. Toen de vorst in 1814 een voorstel kreeg om in vredestijd slechts in de steden een schutterij beschikbaar te hebben en een landmilitie bestaande uit een gering aantal dienstplichtige militairen van 17 tot 45 jaar en eerst in oorlogstijd op te voeren tot 20.000 man, nam hij hiermee geen genoegen. Hij schreef toen: "Om de verdediging van het land op de medewerking van de Landmilitie te gronden, moet dezelve bij het begin van den oorlog in den kortst mogelijken tijd op de been en disponibel zijn. Wanneer eerst ter completeering derzelve vrijwilligers opgeroepen worden, eene loting voorgenomen en remplaçanten afgewacht, kan een gedeelte des grondgebieds de rampen des oorlogs ondervinden..... eenen militaire geest aan te kweken, de grootste economie voor de financiën, en het verzekeren van de middelen van de verdediging, is al wat ik beooge". Willem heeft het gedaan gekregen dat de landmilitie van 20.000 man uit 18-22 jarigen bestond en 1/5 hiervan jaarlijks werd geoefend. Overigens was het dienen als remplaçant bij de landmilitie financieel aantrekkelijker dan als vrijwilliger dienst te nemen bij het staande leger. Reeds na enkele jaren werden deze organisaties samengevoegd. Eveneens blijkt dat de "koopman-koning' die zich in belangrijke

Koning Willem I. Wapenschouwing te Rijen, 1831.

Foto Iconografisch Bureau, 's-Gravenhage.

mate bezig hield met de economische opbouw van het door de Fransen geplunderde en verarmde land, bij de organisatie van de krijgsmacht het financiële aspect niet uit het oog verloor. De paardenfokkerij om voor het leger zo veel mogelijk paarden uit eigen land te kunnen betrekken, had dan ook zijn interesse. Het mocht echter niet lukken om Nederland en België in één staat verenigd te houden. In 1830 kwamen de Belgen in opstand tegen de naar hun mening Nederlandse overheersing.
In 1831 leidde de poging om betere voorwaarden voor Nederland te krijgen bij de zich inmiddels aftekenende scheiding tussen de twee staten, tot de Tiendaagse veldtocht. De Belgische troepen werden tot achter Leuven teruggedrongen. Echter werd de confrontatie met het door Frankrijk gestuurde leger, dat België krachtig steunde, niet aangegaan. De Franse steun aan België was ook de oorzaak dat de politieke doelstellingen maar ten dele werden gehaald. Uiteindelijk kwam in 1839 de definitieve scheiding tot stand en ging België als zelfstandig koninkrijk voortaan zijn eigen weg. Koning Willem I trad in 1840 af ten gunste van zijn oudste zoon die als koning Willem II de troon besteeg.

2. Koning Willem II: "Held van Waterloo" en ruiterkoning

De in 1792 geboren latere koning Willem II bracht zijn jongensjaren grotendeels in Engeland door en kon eerst na het einde van de Bataafse en Franse tijd in 1813 naar Nederland terugkeren. Tijdens zijn ballingschap studeerde hij aan de universiteit van Oxford en legde in Engeland ook de grondslag voor zijn uitmuntende paardrijden, waarin hij zijn leven lang heeft uitgeblonken. Met name in het snelle terreinrijden.
Aan de militaire academie van Berlijn kreeg hij van 1806 tot 1808 een gedegen militaire opleiding, waarna hij van 1811-1813 op het Iberisch schiereiland als adjudant van de ervaren hertog van Wellington de fijne kneepjes van het vak van de oorlogvoering tegen de Fransen leerde.
In 1815 was hij één van de ondercommandanten van de hertog van Wellington, die in de strijd tegen Napoleon de gezamenlijke Brits-Nederlandse troepen commandeerde. Onder de leiding van de Prins van Oranje waren het de Nederlandse troepen, die bij het belangrijke kruispunt Quatre-Bras, zuid van Waterloo, de Fransen tegenhielden.

Koning Willem II.

Foto Iconografisch Bureau, 's-Gravenhage.

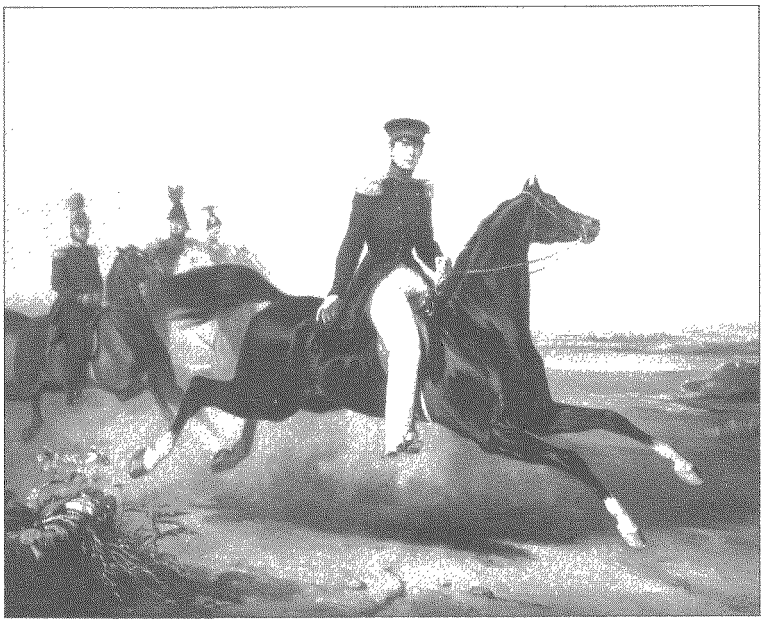
Hierdoor kreeg de hertog van Wellington de gelegenheid bij Waterloo zijn troepen in een goede slagorde te brengen en een sterke stelling in te nemen.
Bij Quatre-Bras waren het mede het Regiment Lichte Dragonders nr. 5 (thans Regiment Huzaren Prins Alexander) en het Regiment Hussaren nr. 6 (thans Regiment Huzaren van Boreel), die ten koste van zeer zware verliezen op 16 juni 1815 de gevechten ten gunste van de geallieerden hielpen beïnvloeden.
Op 18 juni 1815 vond de beslissende slag bij Waterloo plaats. Hier onderscheidden zich alle zeven deelnemende Nederlandse cavalerieregimenten. Toen had het huidige Regiment Huzaren Prins Alexander, inclusief de verliezen bij Quatre-Bras meer dan een derde van zijn sterkte verloren.
De prins van Oranje, die in het centrale deel de troepen met grote moed en bezieling aanvoerde, heeft ook enkele malen bij het optreden van de cavalerie ingegrepen, nadat de Franse hoofdaanval om half twee 's middags was begonnen. Omstreeks twee uur was toen bij de geallieerden de toestand zo ernstig geworden dat Lord Uxbridge, die de Engelse en Nederlandse cavalerie commandeerde zich aan het hoofd stelde van de beide Britse brigades zware cavalerie en de Fransen met grote verliezen terugwierp. Maar ook de Britten leden zware verliezen. De Britse zware cavalerie telde toen nog slechts enkele eskadrons. De strijd golfde heen en weer. Het zal omstreeks drie uur in de middag zijn geweest dat generaal Collaert, commandant van de Nederlandse cavaleriedivisie met generaal Trip, commandant van de Nederlandse brigade zware cavalerie, zich aan het hoofd stelden van die brigade en onder het oog van de Hertog van Wellington en de Prins van Oranje verwoed chargeerden op de Franse cavalerie , die terugweek. Daarna herhaalde de Franse cavalerie de aanval, waarop Trip hen terugsloeg. De Nederlanders vervolgden de Fransen maar de Prins van Oranje liet de vervolging staken om te voorkomen dat die brigade even gevoelige verliezen zou leiden als de Britse zware cavalerie.
Ook de beide Nederlandse brigades lichte cavalerie lieten zich niet onbetuigd. Het zal tegen zeven uur 's avonds zijn geweest dat generaal Collaert werd gewond en het slagveld moest verlaten. Generaal Trip nam het bevel over de Nederlandse cavalerie op zich. Kolonel de Bruin, die het kurassiersregiment nr. 2 commandeerde werd toen brigadecommandant. Nadat hij een Franse aanval had afgeslagen begon hij met zijn eigen Zuid-Nederlandse regiment de vervolging in te zetten, maar de Prins van Oranje, die dat zag, galoppeerde naar de Bruin, hield hem met het plat van de sabel tegen, schudde hem de hand en sprak (in het Frans) "de karabiniers hebben vandaag genoeg gedaan, keer terug naar Uw stelling". Uiteraard werd dit bevel uitgevoerd terwijl de Belgen de Prins luid toejuichten. Omstreeks half acht werd de Prins zelf door een geweerkogel in de linkerschouder gewond. Daarvoor was het paard onder hem gedood. De Prins trachtte de strijd nog verder voort te zetten, maar moest uitgeput door bloedverlies worden weggedragen. Tijdens die zware tocht over het slagveld wisten Nederlandse cavaleristen van de Afdelingen Karabiniers nr 1 en Karabiniers nr 3 daarbij te beletten dat de Prins door aanstormende Franse kurassiers zou worden doodgesabeld. Die karabiniers werden in 1816 kurassiers en in 1840 werd de Afdeling Kurassiers nr 1 verdeeld over de Afdelingen Kurassiers nr 3 en 4. In 1841 ontstonden hieruit het 1e en 2e Regiment Zware Dragonders. Uiteindelijk werden deze regimenten respectievelijk het Regiment Huzaren van Sytzama en het Regiment Huzaren Prins Alexander.
Vanwege zijn moedig optreden en inspirerend gedrag verwierf hij de erenaam 'Held van Waterloo' en Napoleon verklaarde later in zijn verbanningsoord Sint-Helena in ver-

band met het optreden van de prins bij Quatre-Bras: "De prins van Oranje heeft op die dag bewezen de blik en het genie van een veldheer te bezitten. Alle eer van de geallieerde overwinning komt hem toe. Zonder hem was het Engelse leger vernietigd, zonder dat het slag had geleverd en zou Blücher slechts een toevlucht hebben gevonden aan de overzijde van de Rijn".
Na de slag bij Waterloo kreeg de prins van Oranje in 1831 weer een belangrijk commando. In de expeditie tegen de opstandige Belgen voerde hij tijdens de Tiendaagse Veldtocht de Nederlandse troepen aan. Op een gegeven dag gaf hij daar de commandant van het regiment lansiers nr 10 (een van de stamregimenten van het Regiment Huzaren van Boreel) opdracht een patrouille onder een cavalerie-officier uit te zenden om na te gaan wat de plannen van het Belgische Scheldeleger waren. De cavaleriepatrouille, onder bevel van tweede luitenant, E.L. baron van Voorst tot Voorst, kon vaststellen dat het Scheldeleger zich niet met het Maasleger zou verenigen, maar Antwerpen zou blijven dekken. Een belangrijke informatie, waar de prins zijn verdere plannen op af kon stemmen. Ook liet de prins zich enige dagen later tijdens verkenningen uit veiligheidsoverwegingen de hele dag begeleiden door een detachement van 40 dragonders van het Regiment Lichte Dragonders Nr 4. Dit regiment werd uiteindelijk over andere cavalerieregimenten verdeeld.
De Tiendaagse Veldtocht was aanvankelijk een militair succes, doch het Nederlandse leger moest zich terugtrekken toen Franse troepen de Belgen te hulp snelden. Echter als gevolg van het Nederlandse militaire optreden vertrouwden de grote mogendheden het beheer over de Scheldemonding en de Maasovergangen aan Nederland toe omdat deze in handen van België een te groot veiligheidsrisico werd geacht. Het resultaat was dat het door de Belgen zo zeer begeerde Zeeuws-Vlaanderen en een deel van Limburg met de steden Venlo en Roermond bij Nederland werden gevoegd (Venlo en Roermond waren vanaf 1830 in Belgische handen geweest).
Tijdens zijn bewind heeft Willem II belangrijke reorganisaties doorgevoerd. Tot 1839 bestond een cavalerie-eskadron uit twee compagnieën. De onderverdeling in compagnieën werd opgeheven. Het eskadron kwam nu in tactisch opzicht overeen met de compagnie infanterie. Ook moest deze koning bezuinigingen doorvoeren. Zo verviel in 1843 ~~vervielt~~ het onderscheid tussen lichte en zware dragonders en werden de eskadrons van het 4e Regiment over de andere dragonderregimenten verdeeld. Wel werden Jagers te paard opgericht voor het Limburgse Bondscontingent. Dit omdat onze provincie Limburg na de afscheiding van België, tot 1867 ook tot de Duitse Bond behoorde en voor het bondsleger een contingent troepen beschikbaar moest hebben. Voorts werd in 1849 een nieuw 4e Regiment Dragonders gevormd uit het 2e Regiment Lansiers. Het 1e Regiment Lansiers werd toen opgeheven.
Van de opening van de Staten-Generaal maakte Willem II ieder jaar iets bijzonders. Te paard begaf hij zich dan naar het Binnenhof, omringd door een schitterende stoet, met daarin stal- en jagermeesters, adjudanten, ordonnansofficieren, rijdende artillerieofficieren en groene jagers te paard. Maar het meest vielen daarin de kurassiers op met hun blinkende kurassen en met lange paardenstaarten getooide helmen en de lansiers met hun zwart-gele chapka's en lansen met vaantjes.
Er reed zelfs een adjudant-zeeofficier te paard mee, die door het talrijke publiek langs de route prompt tot 'waterhuzaar' werd gedoopt.
Zoals eerder vermeld was Willem II een uitzonderlijk begaafd ruiter met bovendien een ongelooflijk uithoudingsvermogen.

Zo steeg hij bijvoorbeeld als kroonprins regelmatig 's morgens na het ontbijt in Den Haag te paard om in acht uur naar Brussel te rijden, waar hij dan 's middags om vijf uur aankwam. Op tijd om 's avonds met zijn vader, koning Willem I, de maaltijd te gebruiken. Eenmaal getrouwd met de Russische tsarendochter Anna Paulowna, placht hij zonder te rusten van Brussel naar Soestdijk te rijden, onderweg met zijn paard over alle tolbomen springend. Zijn ritten waren dikwijls zó uitputtend, dat onderweg niet alleen de paarden, maar ook de begeleidende adjudanten moesten worden vervangen.
Een ander staaltje van Willem's taaie ruitergeest dateert uit het jaar 1818. In het bijzijn van zijn vader, Koning Willem had hij van 's morgens zes uur tot 's middags twaalf uur in de stromende regen grote legeroefeningen bij het kamp van Zeist geleid. Na met zijn vader in een tent te hebben geluncht, besloot hij zijn vrouw, die in Spa aan het kuren was, te verrassen en te paard naar haar toe te rijden. Noch voor het intreden van de nacht had de prins de 210 km erheen afgelegd en was bij zijn vrouw aangekomen. Een Nederlandse cavalerie-officier uit die tijd omschreef hem dan ook als "een ruiter bij de gratie Gods".

3. Alexander, Prins der Nederlanden, inspecteur der cavalerie

Geboren in 1818 als tweede zoon van de latere koning Willem II, is van deze prins minder bekend geworden dan van zijn broers. "Op zijn tiende verjaardag werd hij kolonel der infanterie en...kreeg hij zijn eerste paard. Op z'n twaalfde nam hij. geüniformeerd en wel, aan de zijde van zijn vader op de Woeselse heide een defilé af". Toen hij 13 jaar was nam hij "...deel aan de Tiendaagse Veldtocht met het 2e bataljon van het regiment Grenadiers en Jagers. Op eenentwintigjarige leeftijd werd de prins bevorderd tot generaal-majoor der infanterie...". In datzelfde jaar (1839) werd hij, aangezien zijn voorliefde uitging naar de ruiterij, tevens benoemd tot commandant van de zware brigade cavalerie. In oktober 1840 nam Willem II - hij was toen nog niet ingehuldigd - in Utrecht voor het eerst de Koningsparade af. Prins Alexander voerde toen de cavalerie aan; zijn oudere broer Willem, prins van Oranje de infanterie. Op 28 november 1840, toen koning Willem II werd ingehuldigd, werd Alexander bevorderd tot luitenant-generaal en inspecteur der cavalerie. Tot zijn dood in 1848 vervulde hij deze taak.
In deze functie lege hij in 1841 de eerste steen voor een nieuwe cavalerie-kazerne in Den Haag. Deze kazerne, waar op het toen-

Alexander. *Foto Iconografisch Bureau, 's-Gravenhage.*

malige exercitieterrein nu het hoofdbureau van politie van de Haaglanden staat, kreeg zijn naam. Prins Alexander heeft veel voor de cavalerie kunnen doen door ondanks de noodzakelijke bezuinigingen de geoefendheid van deze onderdelen op te voeren. Ook de bekwaamheid van de verschillende officieren zal hij hebben leren kennen, waardoor hij in staat zal zijn geweest bij de koning voor promotie de meest geschikte officieren voor te dragen. Bovendien was hij zeer geïnteresseerd in de veredeling van het paarderas. Hij was een van de werkzaamste leden van de 'Sociëteit ter bevordering van het Paardenras in het Koninkrijk der Nederlanden'. Door zijn kennis op dit gebied heeft hij veel voor de remontering van cavalerie en artillerie kunnen doen.

Helaas werd hij tuberculeus en in november 1847 bracht zijn jongere broer Hendrik, een zeer gewaardeerd vlagofficier der Koninklijke Marine, hem naar het Portugese eiland Madeira om in het zachte klimaat van dat eiland herstel te vinden. Het heeft niet mogen baten. Op 20 februari 1848 overleed hij.

4. Koning Willem III: "Redder der cavalerie"

Koning Willem III had een nogal opvliegend karakter en heeft tijdens zijn koningschap overhoop gelegen met de meeste regeringen. Hij kon zich maar moeilijk vinden in de beknotting van de macht van de Oranjes in de constitutionele monarchie volgens de nieuwe grondwet. Daardoor kon hij politieke en militaire zaken niet meer naar eigen inzicht regelen, zoals zijn voorouders nog wel in belangrijke mate hadden gedaan. Groot, fors gebouwd en oersterk was hij een markante persoonlijkheid, die zich graag in het hussaren-uniform, de atilla, liet zien.

De wapentechnologie ontwikkelde zich verder en omstreeks 1866 waren in vrijwel alle legers achterlaadgeweren ingevoerd. Dit geweer schoot verder, sneller en zuiverder dan zijn voorgangers. Hierdoor werd de gevarenzone voor de cavalerie verlengd van een kleine 200 meter tot ongeveer 700 à 900 meter. "Voor die 200 meter gebruikte de aanstormende cavalerie dertig seconden, voor die grotere afstand een veelvoud daarvan. Zij kon daardoor minder verrassend aanvallen, moest een lagere snelheid aanhouden wilden de paarden niet uitgeput

Koning Willem III.

Foto Iconografisch Bureau, 's-Gravenhage.

zijn, voordat de vijand was bereikt en zij bevond zich door dit alles uiteraard langer onder het moorddadig vuur van de artillerie of infanterie".
In 1867 heeft Koning Willem III de cavalerie een grote dienst kunnen bewijzen. Deze bestond toen uit vier regimenten, maar de Tweede Kamer wilde dit "dure wapen" zodanig inkrimpen, dat er van de cavalerie weinig zou zijn overgebleven.
De Koning liet de kamerleden toen weten, dat als de Tweede Kamer een dergelijk besluit zou nemen, de Kamer zou worden ontbonden en nieuwe verkiezingen zouden worden uitgeschreven. De kamerleden schrokken hiervoor terug en stemden er uiteindelijk mee in, dat de vier cavalerieregimenten bleven bestaan. Deze regimenten werden, op bevel des Konings, Hussarenregimenten. Later in 1881, werd bij een reorganisatie van het Nederlandse leger tot drie divisies ook de cavalerie tot drie regimenten teruggebracht en intern gereorganiseerd tot vijf eskadrons per regiment. Omstreeks 1883 werd het woord 'hussaren' door 'huzaren' vervangen.

Het huwelijk van koning Willem III met prinses Sophia van Wurtemberg was ongelukkig. Niet alleen verdroegen beide echtgenoten elkaar niet, maar ook de uit deze verbintenis geboren drie zoon, Willem, Maurits en Alexander stierven op jonge leeftijd. Daardoor ontstond het gevaar dat de Oranjedynastie zou uitsterven. Doch in 1879 hertrouwde Willem III met de veel jongere prinses Emma van Waldeck-Pyrmont. Uit dat huwelijk werd op 31 augustus 1880 prinses Wilhelmina geboren, waardoor na de dood van koning Willem III in 1890 de voortzetting van het vorstenhuis Oranje-Nassau op de Nederlandse troon was gewaarborgd.

In volgende Mars verschijnt het derde en laatste deel

Aanvulling op de zevende regel rechter kolom op blz 22 van M&H nr 2-2000 (nà 70 vendels):
in Holland, 14 in Zeeland en 20 in Waterland

Dr F.G. Moquette

DAPPERHEID IN INDIË EN NEDERLAND

In het van 1881 tot 1903 verschenen *Militair Weekblad* werd voor de periode van 1 juli tot 30 juni in drie jaren - 1894/95, 1895/96 en 1896/97 - een opsomming gegeven van de aantallen in die perioden uitgereikte dapperheidsonderscheidingen, onder meer voor acties in Atjeh en op Lombok. Voor Atjeh was dit slechts een willekeurig en beperkt overzicht. Vanaf 1872 tot 1914 was er - af en toe even onderbroken - strijd (volgens sommigen zelfs tot 1942 tegen de koloniale autoriteiten van Nederland, zo niet tot de dag van vandaag tegen de Javaanse van de Republiek). Voor Lombok betrof het het geheel aan uitgereikte onderscheidingen voor het succesvolle KNIL-optreden aldaar in 1894.

Op basis van deze gegevens kan het volgende overzicht worden opgesteld:

Tabel 1

	Officieren		Europese minderen		Aziatische minderen		Totaal
	A 1)	L 2)	A	L	A	L	
Commandeur MWO 3)	-	2	-	-	-	-	2
Ridder MWO 3e klasse	7	5	1	-	-	-	13
Ridder MWO 4e klasse	43	53	36	41	12	9	194
Eresabel	4	2	-	-	-	-	6
Eervolle vermelding	41	24	51?	46	? 4)	9	171
Bronzen medaille voor moed en trouw	-	-	-	-	5	4	9

1) Atjeh
2) Lombok
3) Militaire Willemsorde
4) Bij de eervolle vermeldingen is voor 1894/95 en 1895/96 wél, maar voor 1896/97 geen splitsing gemaakt tussen Europese en Aziatische minderen. Voor 1896/97 is slechts vermeld dat 34 militairen beneden de rang van officier een dergelijke vermelding hebben gekregen, mogelijk dus ook een aantal Aziatische militairen. Tevens is in die jaren, zowel voor Atjeh als voor Lombok, een aantal ridders Nederlandse Leeuw en Oranje Nassau 4e en 5e klasse benoemd. In wezen zijn dat geen dapperheidsonderscheidingen. Aangezien het hier bovendien slechts om enkele personen gaat, zijn zij in dit overzicht weggelaten.

Op 22 juni 1895 werden op een grote militaire bijeenkomst, op het Waterlooplein in Batavia, in aanwezigheid van de Gouverneur-Generaal, de versierselen behorende bij de verschillende onderscheidingen voor het optreden op Lombok uitgereikt. Wij mogen aannemen dat het hier om de soorten en aantallen ging die in het *Militair Weekblad* werden vermeld, zoals wij er ook van uit mogen gaan dat de voor Atjeh vermelde aantallen voor de jaren 1894-1897 de officiële waren. Waarom dan toch in G.C.E. Köffler, *De Militaire Willemsorde 1815-1940* (Den Haag 1940) afwijkende aantallen van in het bijzonder aan militairen van Indonesische landaard toegekende ridderkruizen MWO der 4e klasse in die jaren te vinden zijn, is niet geheel duidelijk. Eén reden kan zijn dat in 1940, het jaar van verschijnen van Köfflers boek, de 'reclame' zal hebben gewerkt, dat wil zeggen: het zelf claimen. Zo heeft een vasthoudende oud-Lombokstrijder zijn MWO 4 nog bijna veertig jaar na dato gekregen. Wel is duidelijk dat ook Köffler tot een relatief groot aantal MWO's der 4e klasse komt en dan kan men, de pruimenboom van Hiëronymus van Alphen indachtig, zeggen dat men op zon groot aantal één, twee MWO's niet mist.
In het boek: *Bronzen Leeuw, Bronzen Kruis. Militaire dapperheidsonderscheidingen* van H.G. Meijer (Amsterdam, 1990), pagina 8, wordt gesteld : "Het posthuum opnemen in de registers van de MWO en het posthuum verlenen van onderscheidingen werd voor Mei 1940

niet in het decoratiebeleid toegepast". In bovenbedoelde opsommingen uit het *Militair Weekblad* staat echter vermeld dat in de registers van de Kanselarij der Nederlandse Orden als ridder MWO der 4e klasse zijn ingeschreven: in 1895 een op Lombok gesneuvelde kapitein en in de periode 1896-1897 twee officieren en 5 militairen beneden de rang van officier, zowel als een eervolle vermelding voor moed betoond in Atjeh. Postuum opnemen in de registers gebeurde dus wel, uitreiking van versierselen aan nabestaanden toen niet, maar na 1940 wel.
Bij het zien van dit overzicht voor het imperiale optreden in Azië rees bij mij de vraag hoe het is gegaan bij de uitreiking van dapperheidsonderscheidingen voor de verdediging van het eigen grondgebied in Europa, in casu in de meidagen van 1940. Na raadpleging bij de Kanselarij der Nederlandse Orden van alle KB's terzake, van 6 mei 1946 tot en met 22 december 1951 - de laatste waarin nog een onderscheiding voor de meidagen werd toegekend - bleek dit neer te komen op het volgende overzicht:

Tabel 2

	Opper- en Hoofd-officieren	Subalterne officieren	Cornets, vaandrigs, Sergeanten(majoor) e.a. onderofficieren	Korporaals en manschappen	Totaal
Ridder MWO 4e klasse	8 waarvan 2 postuum	12 waarvan 7 postuum	8 waarvan 2 postuum	5 waarvan 4 postuum	33 wv 15 ph
Bronzen Leeuw	23 waarvan 3 postuum	78 waarvan 14 postuum	61 waarvan 9 postuum	54 waarvan 12 postuum	217 1) wv 38 ph
Bronzen Kruis 2)	25 waarvan 4 postuum	121 waarvan 22 postuum	180 waarvan 27 postuum	382 waarvan 70 postuum	708 wv 123 ph
Kruis van Verdienste 3)	4 waarvan 0 postuum	6 waarvan 0 postuum	9 waarvan 3 postuum	7 waarvan 1 postuum	32 wv 4 ph
Vlieger-Kruis 2)	1 waarvan 0 postuum	43 waarvan 19 postuum	10 waarvan 2 postuum	2 waarvan 2 postuum	56 wv 23 ph

1) De Bronzen Leeuw is voor de meidagen één maal aan een burger toegekend.
2) Voorzover getraceerd, is het Vliegerkruis minstens één maal en het Bronzen Kruis enkele keren twee maal uitgereikt - en aan een subaltern officier zelfs drie maal - waarvan steeds één maal voor in de meidagen van 1940 betoonde dapperheid, de andere keren voor later opnieuw getoonde moed. In dit onderzoek zijn zij derhalve slechts eenmaal geteld.
3) Het Kruis van Verdienste is tevens zes maal aan burgers uitgereikt voor in de meidagen getoonde moed.

Bij vergelijking van de beide overzichten valt onmiddellijk op dat voor het optreden in Atjeh en op Lombok door het Nederlands-Indische leger - dat in die tijd geheel uit beroepsmilitairen bestond, met diverse officieren van buitenlandse nationaliteit en vele soldaten uit Indië zelf afkomstig (Ambonezen, Menadonezen, Javanen e.a.) - in ruime mate de MWO is uitgereikt. Bijna een halve eeuw later werd aan het volledig Nederlandse leger, voornamelijk uit dienstplichtigen bestaand, bij de verdediging van het Nederlands grondgebied in Europa de MWO slechts in zeer geringe mate uitgereikt. De oorzaak daarvan lag in het

instellen van enige nieuwe, lagere onderscheidingen, zoals het Bronzen Kruis in 1940, het Vliegerkruis en het Kruis van Verdienste, beide in 1941, en de Bronzen Leeuw in 1944.

Volgens het door Meijer samengestelde boek zouden de Bronzen Leeuw en het Bronzen Kruis zijn ingesteld omdat er een: "(...) behoefte bij de Regering in Londen (bestond) aan dapperheidsonderscheidingen voor krijgsverrichtingen waarvoor de MWO in wezen niet verleend kon worden" (zoals aan burgers). Behalve dat deze formulering wat vaag aandoet en de leek ook niet veel wijzer wordt door de motiveringen in de desbetreffende KBís van 11 juni 1940 en 30 maart 1944, kan deze wél constateren dat in de jaren 1896-1897 aan een waarnemend assistent-resident voor zijn optreden in Atjeh de MWO der 4e klasse is toegekend, terwijl bij KB van 19 februari 1942 no. 12, deze onderscheiding als allereerste MWO na de Japanse inval in Indië aan het hoofd van de luchtbeschermingsdienst op Tarakan is verleend, aan twee burgers dus, aan de laatst vermelde na het instellen van het Bronzen Kruis en Kruis van Verdienste. Wat zijn dan "krijgsverrichtingen waarvoor de MWO in wezen (herhaal: in wezen) niet verleend kon worden"?

Een tweede verschil tussen de MWO en de andere onderscheidingen is dat de MWO eenmalig werd en wordt uitgereikt. Wie zich in Indië nog eens bijzonder onderscheidde, kon bijvoorbeeld van ridder MWO der 4e klasse naar ridder MWO der 3e klasse worden bevorderd of - theoretisch - hoger. Bronzen Leeuw en Bronzen Kruis daarentegen kunnen en zijn meermalen uitgereikt, weliswaar in beperkte mate, maar toch. Het Bronzen Kruis is enkele malen één maal voor optreden in de meidagen van 1940 en voorts nog één of twee maal voor optreden tijdens latere gewapende conflicten toegekend. Het zal hen die geen rol meer zien weggelegd voor het Nederlandse leger om het eigen grondgebied te verdedigen, goed doen te weten dat de Bronzen Leeuw tot dusver slechts in één geval twee maal is toegekend, namelijk één maal voor betoonde dapperheid in het Nederlandse Leger, na de Tweede Wereldoorlog, in het toenmalig Nederlands-Indië en voor daarna getoonde moed in het Nederlands detachement bij de Verenigde Naties in Korea.

Toegegeven zij dat de aard van de gevechten in het Indië van rond de vorige eeuwwisseling duidelijk verschilde van die in de meidagen van 1940 in Nederland. Daar en toen veelal gevechten van man tegen man, klewang tegen gliwang, wat - voorzover mij bekend - in 1940 in Nederland niet is voorgekomen, wellicht een grond voor wat meer MWO's in het oude Indië. Desalniettemin kan de leek op decoratiegebied zich toch niet geheel onttrekken aan de indruk dat dit beleid tegenover de militairen in Nederland in 1940, vergeleken met de bejegening van de militairen in Indië, destijds wat zuinig aandoet. De leek kan dan ook nauwelijks tot een andere conclusie komen dan dat men in Londen destijds bewust de MWO exclusiever en selecter voor de toekenning in Nederland heeft willen maken, dan in het oude Indië gewoon was.

De aanloop daartoe was echter al in het Nederlandse parlement genomen. Zoals in het boek van Meijer valt te lezen, had vlak vóór de Duitse inval had het kabinet De Geer nog gepoogd bij wet de verlening van de MWO te verruimen, maar door de oppositie van een toentertijd zeer bekend lid van de Tweede Kamer, luitenant-generaal b.d. Duijmaer van Twist, was dit niet doorgegaan. Wél goedgekeurd waren enkele wijzigingen in het Reglement van de MWO, die net niet meer vóór de Duitse inval door het parlement konden worden gefiat-

teerd. Dat is toen in Londen gebeurd bij KB van 30 juni 1941. Bij deze met terugwerkende kracht op 20 mei 1940 in werking getreden wetswijziging werd onder meer bepaald dat de rond de vorige eeuwwisseling nog ruimhartig toegekende Eervolle Vermelding werd geschrapt. Het voornemen daartoe was in 1940 reeds bekend en leidde in dat jaar mede tot het instellen van het Bronzen Kruis.

Bij de MWO's heeft, evenals in Indië destijds, ook in Nederland de 'reclame' er toe geleid dat het relatief geringe aantal tenslotte niet nóg lager is uitgevallen. Na de ingrijpende wijziging voor dapperheid in Londen, tenslotte zonder parlement, de recente grote sprong voorwaarts bij het decoratiebeleid tegenover burgers met betrekking tot de Nederlandse Leeuw en Oranje-Nassau, met volledige medewerking van het parlement. De overstap van de inderdaad wat vastgeroeste traditie van toekenning aan vooral ambtenaren met 25 jaar trouwe dienst, naar gelang van de door hen in die jaren behaalde rang, naar de excellerende sportman of -vrouw heeft de leek opnieuw verrast. Deze is zich echter ten volle bewust dat het decoratiewezen een mysteriespel is. De ingewijden kennen de riten, kiezen de relevante feiten. Zij bereiden zo uiterst consciëntieus de voorstellen voor, tot en met de ministers, zodat Hare Majesteit naar Haar behagen kan doen uitreiken.

Ubi confidentia et conscientia, ibi bene.

Uitreiking van de Militaire Willemsorde door koningin Wilhelmina in 's-Hertogenbosch, 2 augustus 1946.
Herkomst foto: Sectie Militaire Geschiedenis Koninklijke Landmacht, Den Haag.

J.C.H. Jansen Hellevoetsluis (mei 1999).

UNIFORMEN VAN HOLLANDSE MARINIERS
tweede helft van de 18e eeuw

In de 18e eeuw hadden de schepen van oorlog een detachement mariniers aan boord. Hun aantal kon oplopen tot zo'n 100 man, die werden gecommandeerd door een marine-officier.
In 1774 had de admiraliteit het aantal mariniers op een schip bepaald, afhankelijk van het aantal kanons dat een schip voerde:
op een schip van 74 stukken 99 mariniers,
op een schip van 64 stukken 78 mariniers,
op een schip van 44 stukken 57 mariniers,
op een schip van 36 stukken 51 mariniers,
op een fregat van 24 stukken 42 mariniers.
In deze detachementen bevonden zich tevens, in verhouding tot de verordonneerde zee-soldaten, een aantal grenadiers.

De informatie rond de mariniers ten tijde van 2e helft van de 18e eeuw wekt soms verwarring maar zeker is het dat twee infanterie regimenten, het 19e en het 20e regiment, mariniers regimenten waren.
Het Regiment Mariniers Nr 19 kwam tot stand door de samenvoeging van het 1e Bataljon Louis Fourgeoud met het 1e Bataljon Willem Bentinck (1e en 9e regiment infanterie). Het 2e Bataljon Mariniers Nr 21 kwam tot stand door het samenvoegen van van het 2e Bataljon van het 1e Regiment met het 1e Bataljon van het 7e Regiment Infanterie.
In 1782 bestond het korps mariniers uit drie regimenten die op hun beurt ieder uit twee bataljons bestonden. Daarnaast bevonden zich, in deze periode, twee compagnieën mariniers te Amsterdam.
De bestaande kennis rond de uniformering van de mariniers is hoofdzakelijk die van het 21e regiment mariniers van de kolonel Fourgeoud rond 1780 en dat van Bentinck tot 1787.
Het Fourgeoud Regiment Mariniers diende in Guyana (Suriname) en voer thuis in 1779 en was gelegerd in de grenssteden Bergen op Zoom, Sluis en Terneuzen.

De uniform, Regiment Nr 21
Vanaf 1776 bestond de uniform, uit een donkerblauwe jas met rode voering, gele kraag, manchetten en kraagomslag. Wit metalen knopen, twee witte banden met kwastjes boven iedere manchet en een witte epaulet met franje, deze werd gedragen op de linkerschouder. Een wit vest en een broek, die over de knie werd gedragen met zwarte slobkousen. Fuseliers (geweerschutters) droegen een zwart driekantige steek, afgezet met witte band en oranje kokarde. Grenadiers droegen de berenmuts, met gele binnenmuts, voorzien van een witte kwast en een koperen lonthouder op de bandelier. Verder als uitrustingstukken een zwarte patroontas waarop twee gekruiste messing ankers zijn aangebracht, de witte schouder-bandelier met een witte koppel voorzien van een vierkante messing gesp, gedragen om het middel. De zwarte bajonetschede was aan de patroontasriem bevestigd en de musket was voorzien van messing gordon-

beugels. De officieren droegen dezelfde uniform maar van een betere kwaliteit, zij droegen gouden epauletten en band (in plaats van zilver zoals men zou verwachten), daarbij een oranje sjerp rond het middel, gedragen onder de jas, de hals van de jas was afgezet met goudband daarentegen waren de knopen verzilverd.

De uniform, Regiment Nr 19

Het regiment droeg bijna dezelfde uniform: blauw met zilveren epauletten en zilveren afzettingen op de kraag van de officieren. Van dit deel van het korps mariniers rond 1780 zijn geen verdere details bekend

Van 1776 tot 1782 droegen de twee compagnieën van mariniers Amsterdam, de blauwe jas met rode kraag, manchetten, jasomslagen en voering. Witte metalen knopen en een blauwe epaulet afgezet met rode bies, wit vest en witte slobkousen.

In 1782 werd voor de mariniers Amsterdam toegevoegd: het witte lint met het uiteinde in een punt rond de knoopsgaten van de blauwe jas, mouwomslagen en omslagen van jas en kraag. De schouderepaulet en de voering van de jas werd wit.

De algemene snit van de Hollandse uniform droeg een sterk Pruisisch karakter.

De jasomslagen van het 21e Regiment hadden voor iedere omslag zes knopen en op de manchet twee kleinere knopen. Regiment mariniers Amsterdam had ook twee maal zes knopen op de jasomslag met daarbij een zevende knoop voor de bovenkant van de jasomslag, twee knopen onder en twee boven op de manchet en één onder de mouw op de witte mouwgarnering.

Bijlage:

Genealogisch overzicht van het korps Mariniers, samengesteld door de schrijver n.a.v. zijn onderzoek naar Willem Joseph Van Ghent, gouverneur van Hellevoetsluis. (een particuliere uitgave, aug 1999)

In 1763 wordt door de Admiraliteit besloten om tot heroprichting te komen van een Regiment Mariniers. Dit besluit kwam mede tot stand op aandrang van de Veldmaarschalk van "den Staat der Verenigde Nederlanden" Lodewijk, hertog van Brunswyk - Wolfenbuttel.

Het 1e Bataljon 8e Regiment Infanterie, levert een aantal hoofden voor het nieuwe regiment waarvan de samenstelling ongeveer bestond uit: 50 officieren, 73 sergeanten en korporaals, 12 tamboers, 468 hoofden, 60 kanonniers

Deze mariniers stonden onder commando van de kolonel De Salve , later benoemd tot generaal-majoor. Toen deze op 12 september 1768 overleed volgde kolonel Robert Douglas hem op.

Na 1768 verloopt de opvolging als volgt

1768 - 1772 Regiment Mariniers Douglas

Na 1772 vloeit een deel van het regiment Douglas af naar het 1e bataljon van het 8e Regiment Infanterie; het regiment wordt opgevolgd door :

1772-1795 Regiment Mariniers Nr 19 (Voormalig Regiment De Salve)
Dit regiment kwam tot stand, door het samenvoegen van het 1e Bataljon Louis

	Fourgeoud met het 1e Bataljon Willem Bentinck (1e en 9e Regiment Infanterie).
1772-1779	2e Bataljon Mariniers no: 21 (Voormalig Regiment De Salve) Dit bataljon kwam tot stand, door samenvoeging van het 2e Bataljon van het 1e Regiment - met het 1e Bataljon van het 7e Regiment Infanterie.

De regimenten Fourgeoud, De Salve en Douglas bleven afzonderlijk voorkomen op de Staten van oorlog van de Admiraliteit , als zijnde mariniers. Deze mariniers waren ingedeeld bij de Staatse troepen. Deze indeling eindigde in 1795 met de opheffing van de Admiraliteit.

In 1787 stelde de Admiraliteit uit de Regimenten Douglas en Fourgeoud, de zogenaamde Fourgeoud-Regimenten samen. Deze regimenten stonden onder bevel van de Luitenant - Kolonel l.l.westerloo.

Deze regimenten waren als volgt samengesteld:

1787 - 1795 *	Regiment Westerloo	
	1e bataljon - Brielle	230 hoofden
	2e bataljon-Hellevoetsluis	210 hoofden
1787 - 1795 *	Regiment Douglas	
	1e bataljon - Hulst	201 hoofden
	2e bataljon - Hulst	210 hoofden
	1 depot-compagnie Sluis	

Op 7 - 9 - 1792 vindt de oprichting van het Korps Scheepsartillerie plaats Dit korps bestond uit mariniers met een speciale artilleristische taak. Het korps bestond uit 6 compagnieën van ieder 140 hoofden - Het korps werd opgeheven in 1795*.

** 27-2-1795 opheffing van de Admiraliteit*

Bronnen:

Military modelling september 1988
Geschiedenis Nederlands Zeewezen; de Jonge
Military Collector 2 Historian XlX; 1967
Mariniers; P.M. Bosscher (1966)

H. Heesakkers

VECHTWAGENS NAAR VOREN !!!

Het verhaal van de Marmon Herrington tanks in koloniale dienst.

Deel 3 Uit de as herrezen

Suriname

We schrijven januari 1946, de Tweede Wereldoorlog is verleden tijd en een periode van koloniale conflicten breekt uit. Zo ook voor het Koninkrijk der Nederlanden.

In Suriname maakt de laatste groep KNIL-militairen zich gereed om te vertrekken naar de Oost om aldaar te gaan helpen het Nederlandse gezag te herstellen. Hierdoor komt de in Suriname aanwezige troepenmacht, met een sterkte van zo'n 300 man, ver onder het vereiste aantal van zo'n 503 militairen (vredessterkte) te liggen. Ondanks dit tekort aan manschappen worden op 2 maart 1946 toch de laatste Surinaamse dienstplichtige militairen (schutters) huiswaarts gezonden.

Het aldus ontstane tekort wordt echter aangevuld met oorlogsvrijwilligers (OVW'ers) en vrijwillig nadienend Surinaams personeel met een tijdelijk contract.

De Oorlogsvrijwilligers

Op 17 juli 1946 arriveren de eerste OVW'ers; de 3e Compagnie onder bevel van de luitenant E.P.W. Elstak (145 man van het 8ste Regiment Infanterie - 7 december divisie). Het zijn de mannen van deze compagnie die aan de wieg van de wedergeboorte van het Detachement Vechtwagens zullen staan.(1) Aan de sergeant Rozenboom viel de eer te beurt om samen met vier man enkele tanks gebruiksklaar te maken. Het gelukte hen om na enige zelfstudie en geëxperimenteer twee tanks aan de praat te krijgen.

Tegelijkertijd hadden een tweetal OVW'ers die gelegerd werden in het Hollandse kamp een CTMS - 1TBI, ontdaan van zijn pantser en koepel, in gebruik genomen als hun persoonlijke vervoermiddel. Deze "carrier" werd door hen gebruikt om het immense gebied waar de oorlogsvoorraden van het

KNIL (aangelegd vanaf 1942) en het achtergelaten Amerikaanse materieel waren opgeslagen, beter te kunnen bewaken.
Omstreeks februari 1947 arriveerde de 1ste Compagnie OVW'ers (101 man sterk) in Paramaribo. Samen met enkele mannen van deze cie. nam men met inmiddels vier tanks en de "carrier" deel aan de parade ter gelegenheid van het afscheid van de majoor Vink, territoriaal commandant van het KNIL in Suriname (majoor Vink was reeds voor de oorlog aangesteld in deze functie).
Nadat men een vijfde tank onderhanden had genomen werd er opdracht gegeven te stoppen met de werkzaamheden. Van hogerhand vond men de operatie onnodig en te kostbaar.
Nadat de tanks weer enige tijd zonder onderhoud in de openlucht hadden staan wachten op betere tijden, werd er opnieuw opdracht gegeven alsnog door te gaan met de werkzaamheden en te zorgen voor een bijdrage aan de militaire parade op Koninginnedag, 31 augustus 1947. In drie dagen tijd werden de tanks weer rijklaar gemaakt. Met voortdurende angst voor defecten werd de parade met succes gereden.(2)
Na deze acte de presence werd het Detachement Vechtwagens weer operationeel verklaard en samen met de Radio Dienst ingedeeld in de Subsistenten Compagnie. Een volgende tank werd weer onderhanden genomen en in dienst gesteld.

Een nieuwe commandant

In 1948 arriveerde er eindelijk weer een nieuwe commandant, ditmaal een echte zwarte baret, de luitenant der cavalerie J. Hovenkamp. Deze jonge officier liet al snel zien wat een tank zoal in zijn mars heeft. Zijn demonstraties openden dan ook een geheel nieuwe wereld voor de "huzaren" van de 1ste en 3e cie!!!
Luitenant Hovenkamp organiseerde het detachement, zorgde ervoor dat de tanks grondig werden nagekeken en oefende de mannen in de vele facetten van het tankgebruik.
Op het kazerneterrein aan de Verlengde Gemenelandsweg kreeg men een barak en een werkplaats toegewezen. De eenheid groeide. Naast de OVW'ers traden ook enkele Surinaamse beroepsmilitairen toe tot de zwarte baretten.
In Fort Zeelandia werd een parate eenheid gelegerd bestaande uit twee tanks, die elke week werd afgelost door een nieuwe eenheid.
In 1948 werden de eerste oorlogswilligers afgelost door dienstplichtig personeel uit Nederland en keerden huiswaarts.
Het daarop volgend jaar werd Nederlands Oost-Indië onafhankelijk (30-12-1949) en was reeds op 17 augustus 1945 uitgeroepen Republiek Indonesia een feit. Het Koninklijk Indisch Leger verloor daarmee zijn bestaansrecht en werd per Koninklijk Besluit op 26 juni 1950 opgeheven. Haar herinneringen en tradities leven voort in het in 1950 opgerichte Regiment Infanterie Van Heutsz.
De verdediging van de gebieden in West (Suriname en Antillen) werd daarmee de taak van de Koninklijke Landmacht, vanaf dat moment sprak men dan ook niet meer van vechtwagens maar van tanks.
Operationeel waren toen twee CTMS-1TBI "carriers", acht CTMS-1TBI en vier MTLS-1G14 tanks. De tank eenheid werd nu ingedeeld bij de Ost-Cie (Ondersteunings Compagnie), en had haar eigen technische unit die, door ontbreken van reserve onderdelen, d.m.v. kannibalisatie de voertuigen rijdende hield.
Aan munitie had men echter geen gebrek, hiervan waren flinke voorraden aangelegd tijdens de oorlog waarvan weinig gebruik was gemaakt (de bekende Hollandse zuinigheid).
De volautomatische 37 mm kanonnen gaven echter de nodige kopzorgen, door onvoldoende kennis en onderhoud van zo'n

modern wapen tijdens de oorlogsjaren, verkeerden ze in een slechte met als gevolg dat de kanonnen veelvuldig weigerden. Als gevolg hiervan werden ze weinig gebruikt wat nu ook weer resulteerde in onvoldoende training en onderhoud!!
De tanks hadden geen oorlogstaak meer maar werden voornamelijk gebruikt voor het oefenen van de infanterie in moderne oorlogsvoering, het rijden van parades, afschrikkingmiddel[3] en voor de aanleg van wegen en paden in de jungle. Dat dit laatste niet zonder gevaar was blijkt uit het volgende; tijdens de aanleg van een bospad in de omgeving van Moengo werden een aantal tanks ingezet om de bomen omver te duwen. Een pauzerende tank werd door een collega van achteren geraakt waardoor het eerste voertuig doorschoot en een boom raakte, de uit de koepel stekende man werd door een vallende tak getroffen (er wordt verteld dat hij hierdoor is overleden).
In oktober 1950 besloot de regering dat de verdediging van alle overzeese gebieden geheel de taak en verantwoordelijkheid zou worden van de Koninklijke Marine. Hiermee zou de taak van de Koninklijke Landmacht in Suriname worden beëindigd en dus ook het doek vallen voor de Marmon Herrington tanks.
In 1951 arriveerden reeds de eerste mariniers in Paramaribo, het waren de mariniers die in 1942 de eerste tanks bemanden, zouden zij nu, bijna 10 jaar later, het einde brengen??
Helaas voor de marine was de Surinaamse bevolking niet ingenomen met de komst van de mariniers, de Surinamers zagen de mariniers als een elite-eenheid waarin geen plaats was voor de Surinaamse militairen en werd gezien als een werktuig om de onvrede onder de bevolking te onderdrukken[3]. Door protesten van de lokale bevolking werd door Den Haag het besluit uitgesteld. De Koninklijke Landmacht bleef zolang in Suriname tot de regering alle protesten zou hebben gehoord en anders zou beslissen.
In augustus 1952 werd besloten dat Suriname, als uitzondering op de regel, niet onder de Koninklijke Marine zou ressorteren maar de verantwoordelijkheid van de Koninklijke Landmacht zou blijven.
Gedurende de jaren 1951-52 beconcurreerde de Landmacht en de Mariniers elkaar op gezonde wijze soms tot grote hilariteit van een der partijen.
Zo hadden de mariniers hun kamp opgeslagen tegenover het kampement van de Landmacht, om te laten zien wat de landmacht in huis had werd besloten tot een "groot alarm" waarbij "den zware wapenen het voortouw zouden nemen" aldus geschiede, het alarm werd gegeven en de tanks rolden de poort uit tot..... de eerste tank na enige tientallen meters motorpech kreeg en de gehele colonne gedwongen werd te stoppen. Tot overmaat van ramp konden de overige tanks op deze smalle weg niet passeren.
De mariniers stonden lachend deze "static show" te bewonderen en menig marinier bezit nog steeds de foto van dit zalige moment.

Wisseling van de wacht

In mei 1954 verlaat de luitenant Hovenkamp de eenheid. De commandant van de Ost-Cie, kapitein van Woerden (Korps Commando Troepen), benoemt de adjudant van Bijsteren tot bevelhebber van de eenheid.
Tijdens een oefening op de savanne, waarbij met scherp werd geschoten door de infanterie, fungeerde de tanks als oefenvijand. De adjudant werd daarbij getroffen en overleed aan zijn verwondingen. Het moreel van de mannen stortte in en door een gebrek aan leiding daalde de discipline.
Begin 1955 (was einde 1954 gepland) arriveerde eindelijk de nieuwe en laatste commandant bij de eenheid, ook nu weer een huzaar en ijzervreter uit Indië. De luitenant C.A.A. Gonzales.
In het kampement betrok hij zijn command-

opost, een op palen gebouwd voormalige planterswoning. Onder dit huis, was tussen de palen ruimte vrijgemaakt alwaar men de 37mm tankkanonnen opsloeg, het geheel werd van de buitenwereld afgeschermd met.....GAAS.
Naast de werkplaats waren er nog een aantal barakken op het terrein, de ene barak had aan de voorzijde een kleine kamer met een tafel en enkele stoelen, de rest van dit gebouw was in gebruik als opslag van mitrailleur munitie. Naast dit als pelotonsgebouw cq. Munitie magazijn in gebruik zijnde bouwwerk was er nog een tweede barak die werd gebruikt als opslagkamer van de tank mitrailleurs.
Van de diverse op het terrein aanwezige tanks bleven er nog zo'n tiental operationeel. De luitenant constateerde dat elke vrijdag met veel pijn en moeite de kanonnen uit de tanks werden verwijderd en in de met gaasbeveiligde wapenkamer onder de woning werden gedeponeerd om op maandag morgen weer te worden ingebouwd in de tanks. Enigszins verbaasd informeerde hij naar dit merkwaardige en omslachtige ceremonieel.
Het antwoord was simpel: gezien de ervaringen van enige jaren daarvoor, toen een coup-poging[3] werd verijdeld, vond men het verstandiger de kanonnen uit de tanks te halen zodat de mogelijke opstandelingen deze tanks niet zouden kunnen inzetten tegen het wettelijk gezag. Gonzales was van mening dat men het op deze manier de eventuele rebellen wel heel gemakkelijk maakte om kanonnen te stelen, bovendien waren er diverse trucjes bij hem bekend om het onmogelijk te maken om even een tank te starten en er mee vandoor te gaan.
Een bijkomstigheid was het feit dat de kanonnen iedere keer m.b.v. een speciale sleutel moesten worden verwijderd en bevestigd, deze procedure was nogal lastig omdat men moeilijk bij de bevestigingsbouten kon komen. Dit leidde ertoe dat de kanonnen vaak onvoldoende of niet met alle bouten werden vastgezet en dus zouden kunnen worden afgevoerd.
Het was vooral dit laatste argument waarmee de luitenant de hiervoor verantwoordelijke officier anders deed inzien. De kanonnen bleven voortaan ingebouwd.
Na enig kordaat optreden was de discipline hersteld en al snel waren de mannen weer de oude.
Dankzij de enorme voorraad mitrailleur-munitie[4] kon men naar lust en leven oefenen in het met scherp schieten, allen werden dan ook uitstekende mitrailleurschutters. Om echter de realiteit zo dicht mogelijk te evenaren wilde Gonzales een rijdend doel. Een verzoek om een lier, waarmee hij een doel over de schietbaan wilde trekken, strandde omdat men van hogerhand dit een nutteloze uitgave vond. Gonzales besloot toen om, als alternatief, een tank als rijdend doel te gebruiken (de geschiedenis herhaalt zich).
Zoals het een goed officier betaamd bestuurde Gonzales zelf de eerste keer de tank door het mitrailleurvuur om zijn mannen te tonen dat er, bij juist handelen, geen gevaar bestond voor de bestuurder. Al snel wilde iedereen deze sensatie proeven en had men aan vrijwilligers geen gebrek. Een leuke bijkomstigheid is natuurlijk dat nu iedereen ervoer hoe het is om onder "vijandelijk" vuur te rijden.
Zijn volgend doel was de ingebruikname van het 37mm geschut. Zoals reeds vermeld,

waren de kanonnen door achterstallig onderhoud niet direct inzetbaar. Gonzales maakte samen met een collega officier de twee kanonnen van een MTLS-1G14 klaar voor een schiettest. Toestemming voor gebruik van het schietterrein en de schiettest werd gegeven. Aan het infanteriebataljon werd om munitie verzocht, eind 1945 toen de tanks buiten bedrijf werden gesteld gingen de voorraad 37mm munitie over naar de infanterie voor gebruik bij het aldaar ingedeelde M-3 anti-tank geschut. Men vroegom 50 pantserdoorborende granaten. Dit stuitte echter op problemen daar de verantwoordelijke onderofficier alleen maar de van origine met pantserdoorborende- en brisantgranaten gevulde munitiekisten wilde verstrekken. Hij had totaal geen behoefte om munitie uit te sorteren en voerde als verdediging aan dat altijd gehele kisten werden afgenomen.
Beide officieren legden uit dat zij de kanonnen alleen gingen testen en de kans aanwezig was dat een granaat in de loop zou blijven steken. Dan zou men deze granaat er met een stok moeten uitrammen. Bij een brisantgranaat zou dat een groot gevaar inhouden vanwege de explosieve kop, de pantserdoorborende granaat met zijn massieve kop daarentegen kon men zonder explosiegevaar verwijderen. Dus had men totaal niets aan zo'n gemengde kist. Met veel tegenzin werd de munitie verstrekt.
Geheel volgens de regels melde de luitenant zowel aan de militaire instanties als aan het bosbouwbedrijf, dat nogal eens werkzaam was in de jungle rond het schietterrein, dat op dag X om Y uur met scherpe munitie zou worden gevuurd in de richting Z. De aanwezige functionaris legde dit vast op papier en gaf de luitenant een kopie mee. Niets stond nu de schietproef in de weg dus aan de slag. HELAAS, zo gemakkelijk ging het dus niet, op het laatste moment besloot de overste dat er alleen gevuurd mocht worden in zijn aanwezigheid.
Gonzales en zijn collega konden wachten. Maar de overste was in velden nog wegen te bespeuren, zodat men vreesde dat de afgesproken tijdslimiet niet gehaald zou worden en de test moest worden afgeblazen. Uiteindelijk kwam de overste met vertraging aan op het schietterrein. Omdat men niet wist of de munitie nog stabiel genoeg was en geen behoefte had aan een exploderende granaat terwijl men in de tankkoepel zat, besloot men met een touw het kanon van buiten af te vuren. In de haast die men had, tenslotte begon de tijd te dringen, had Gonzales het koord niet goed bevestigd, toen hij een forse ruk gaf tuimelde hij achterover, de overste schrok zich rot en zocht dekking in het savannezand, Gonzales' collega in een ..... breuk van het lachen (dit werd hem door de overste niet in dank afgenomen).
Snel herstelde men zich en ondernam een nieuwe poging. Deze tweede poging lukte maar ging toch niet helemaal volgens wens. I.p.v. een enkel schot losten beide kanonnen een volautomatische salvo van circa 14 schoten. Hierna werd nog een aantal schoten afgevuurd (in totaal niet meer dan circa 20 stuks) toen de overste het genoeg vond en de afmars beval. Protest werd niet geduld. EINDE OEFENING!
Eenmaal in Paramaribo weigerde deze keer de onderofficier van het munitiemagazijn de resterende granaten terug te nemen. Een conflict tussen de onderofficier en een tank werd nog net voorkomen doordat de onderofficier zich op het laatste moment bedacht. Zoals reeds vermeld had Gonzales aan de bosbouw maatschappij melding gemaakt van zijn schietoefening. Echter de volgende dag werd de luitenant verzocht zich z.s.m. te melden bij de kolonel die, net terug van verlof, een zeer verontrustende melding op zijn bureau had gevonden.
Het bosbouwbedrijf was tijdens hun werkzaamheden, de vorige dag, onder vuur genomen door ..... een tank. De betreffende medewerkers waren overvallen door langs

hun oren suizende granaten die insloegen in de bodem, rondvliegende stukken boom sloegen tussen de mensen in op de grond. Deze konden ternauwernood dekking vinden in enkele greppels en een kreek, alwaar zij uitschrik de rest van de dag in waren blijven zitten. Gelukkig kon luitenant Gonzales de bevestiging van zijn melding tonen zodat hij vrijuit ging, de functionaris van het bedrijf kwam er minder goed vanaf. Stelt u zich nu eens voor wat er zou gebeurt als er brisant granaten waren afgevuurd.
Uiteindelijk bleek de beslissing van de overste om vroeger te stoppen een geluk bij een ongeluk. Dat de test geslaagd mag worden genoemd blijkt uit het feit dat toestemming werd verleend om door te gaan met het operationeel maken van de kanonnen.
Het volgende punt op Gonzales zijn verlanglijst waren de radio's. De tanks waren van origine besteld met bijbehorende radio's. Direct na de in bedrijf name van de tanks werden de originele radio's verwijderd omdat er in 1942-45 niet voldoende militairen met kennis van deze apparaten aanwezig waren, men gebruikte in die jaren liever signaal vlaggen. De radio's verdwenen in een magazijn.
De zoektocht naar de verlangde radioinstallaties begon en eindigde al snel, nog mooier ze werden direct geleverd. Eindelijk kwam Gonzales' droom uit; goed getrainde bemanningen, tanks die echt konden schieten en nu dan ook de radio's om tijdens de oefeningen te kunnen communiceren en het gevecht te leiden. Toen men de radio's ontving kwam men bedrogen uit, alle lampen waren uit de apparaten gehaald. De Radio dienst had reeds in de oorlog en direct daarna alle lampen verbruikt als reservevoorraad, en nieuwe lampen konden niet meer worden verstrekt omdat, zo zei men, deze niet meer in het assortiment zaten!![5]
Toen men uiteindelijk acht tanks en een MTLS-1G14 onderstel, die diende als sleepvoertuig, 100% operationeel had kreeg men bevel alle werkzaamheden te stoppen. Dit maal definitief want het geheel werd als compleet nutteloos bevonden.
Uiteindelijk zou het er toch niet meer toegedaan hebben want men constateerde dat de tracks, en dan met name de ogen van de verbindingspennen, zodanig waren uitgesleten dat rijden met de tanks als zijnde zeer gevaarlijk werd bevonden. De kans dat de rupsen bij plotseling remmen zouden breken waarna de tank door zou schuiven en personele en materiële schade zou veroorzaken was te groot om het risico te nemen.
Gonzales, tankman in hart en nieren heeft toen nog voorgesteld om een aantal M-24 Chaffee tanks uit Nederland naar Suriname te brengen. De aan Nederland geleverde Chaffee tanks waren echter door de U.S.A. geleverd in het kader van het M.D.A.P. (Mutual Defence Assistent Program) en één van de voorwaarden voor deze hulp was dat het materieël alleen in NAVO-gebied zou worden ingezet. Nu waren er officieren die dit idee van Gonzales steunden en één er-van vond in de haven van Antwerpen zes oude door het Amerikaanse leger in Duitsland afgestoten M-24 Chaffee tanks. Men mocht ze overnemen tegen de geldende schrootprijs. Waarschijnlijk is de koop niet door gegaan. In ieder geval zijn er in Suriname geen tanks meer ingezet. Hiermee heeft de Marmon Herrington nog steeds de primeur.[6]
In 1956 verschenen de tanks voor de laatste keer in het openbaar toen een CTMS en een MTLS deel namen aan één van de vele militaire parades die er altijd plaatsvonden. Hen werd de eer ontnomen om op eigen kracht deel te nemen aan de parade, als gewonde dieren werden zij als last gedragen op een door een truck getrokken trailer. Dit was de laatste inzet van de trotse kolossen en hiermee eindigde hun militaire carrière.
Toch gaven zij de moed niet op en alsof zij weigerden te sterven keerden zij voor korte tijd terug in de ondankbare rol van last- en

trekpaard in de bosbouw waar zij stierven in het harnas, hun karkassen staan nu nog in de jungle weg te rotten tot zelfs de herinneringen verdwenen zijn.

Kleur en opschriften

De tanks droegen nog steeds de originele kleur zoals die conform de eisen van het KNIL door de fabrikant was aangebracht. Aan de weerszijde van de romp was de Nederlandse driekleur aangebracht, deze was vaak weer, doch niet bij elk voertuig voorzien van een letter, cijfer of combinatie van beide zowel Arabische als Romeinse cijfers werden gebruikt. Als voorbeeld enkele van de gebruikte combinaties: 3, 5, 5A, DR II.

Als pelotonsherkenningstekens maakte men wederom gebruik van de wiskundige symbolen, driehoek, cirkel, vierkant en ruit. Deze waren aangebracht aan de weerszijde van de tankkoepel. Voor de herkenning vanuit de lucht was bij sommige tanks de Nederlandse vlag op de bovenzijde van het kanonschild geverfd. Kortom men had het in de oorlog ingestelde registratiesysteem overgenomen. Bijna alle tanks hadden wederom een naam, deze was ook nu weer in grote letters aangebracht op de rompvoorzijde. Vermoedelijk zijn er allereerst enige namen uit de oorlogsperiode behouden gebleven doch later door nieuwe tankbemanningen veranderd.

Enige namen waren: Alkmaar, Avonturier-Carrier, Bertje, Bison, Carmen, Codjo, Dingo, Donald Duck, Draak, Figaro, Frida, Mentor, Merie, Zanderijduivel-Carrier.

Aruba en Curaçao

Op de Antillen zijn de tanks al snel na de oorlog afgevoerd.

De in 1947 op Curaçao aangekomen OVW's/KL troffen nog één van de twee CTMS-1TBI tanks aan in een loods op Kamp Sufficant en in 1948 werd deze door enkele zojuist uit Nederland uitgezonden dienstplichtige militairen rijklaar gemaakt. Men heeft met deze tank enige ritten gereden waarna hij heeft deelgenomen aan de parade op 31 augustus 1948 te Willemstad, ter gelegenheid van Koninginnedag. Daarbij hebben de metalen rupsbanden een dusdanige schade toegebracht aan het nieuwe asfaltwegdek dat de aanwezigheid van dit "monster" bij toekomstige parades en andere festiviteiten niet zou worden getolereerd, waarna hij als poortwachter werd geplaatst bij kamp Suffisant.

In april 1951 werd de verdedigingstaak van de Nederlandse Antillen door de Kon. Landmacht overgedragen aan de Kon. Marine. Het korps Mariniers nam het kamp Suffisant over en liet in eerste instantie de poortwachter met rust. Later is de tank echter versleept naar de vlakte van San Pedro alwaar het eindigde als schietdoel voor de Bazooka's van het Korps. (circa 1955)

Een ander schietdoel van de Mariniers werd gevormd door de restanten van een aantal lichte CTLS-4TA tanks. Een aantal, mogelijk allemaal, van deze voertuigen waren gekocht door de lokale busonderneming in Willemstad die de Hercules motoren heeft gebruikt voor haar bussen. De luitenant der Mariniers P.H. Engles vond de resterende karkassen omstreeks januari 1952 en stelde voor deze te gebruiken als schietdoelen voor de anti tank teams. Ze zijn toen versleept naar het schietterrein op de vlakte van Hato alwaar het "Bazooka Team"het genadeschot heeft toegediend.

Java

Zoals eerde vernoemd werden zo'n 17 lichte tanks van het type CTLS-4TA in september 1946 vanuit Paramaribo verscheept naar Oost-Indië. Daar arriveerden zijn in de haven Tandjong Priok bij Batavia van waaruit zij later (1947) werden overgebracht naar Bandoeng. Tijdens deze rit raakte de trekker-oplegger combinatie, met twee tanks als vracht, van de weg in de sloot. Zij werden afgeleverd bij het Depot Pantsertroepen die zich over de voertuigen ontfermden. De offi-

ciële bronnen vermelden dat de tanks niet meer operationeel zijn geworden; echter ik bezit een foto die enkele van deze voertuigen toont tijdens een militaire parade in 1948. De fotograaf, een onder-officier, dacht dat ze waren ingedeeld bij een regiment veld-artillerie.
Misschien een éénmalige bijdrage om de parade op te vullen of toch nog ingezet voor minder belangrijke taken zoals rij-instructie of ondersteunende taken in het achterland; bewakings- cq patrouille voertuig!! Tenslotte was er een tekort aan gepantserd materieel.

Noten:

1. Ondanks dat de landmacht de term "tank" hanteerde wordt hier de KNIL-term "vechtwagen" gebruikt, dit omdat, ondanks de legering van landmacht personeel, de landsverdediging van Suriname nog steeds onder de verantwoordelijkheid van het ministerie van koloniën viel. Het KNIL was dus nog steeds de hoofdverantwoordelijke.
2. De motoren verkeerden in een slechte staat van onderhoud, onderhoud en nieuwe accu's waren dan ook broodnodig, niemand beschikte echter over een diepgaande kennis van motoren.
3. Ontevredenheid onder enige uit de oost terugkerende Surinaamse militairen en pas laat (1947) gedemobiliseerde "gunners" (kanonniers op de koopvaardij) zorgden tezamen met gevoelens van teruggesteldheid bij de bevolking voor onrust, dit uitte zich in diverse demonstraties. Dit was aanleiding voor de ex-marineman Simon Sanches, bijgestaan door enkel Surinaamse militairen, een couppoging te plannen. Begin 1948 was het gouvernement ze echter te snel af en liet de coupplegers (er wordt gesproken van 50 man) arresteren.
4. Volgens de papieren zou er aanwezig zijn 10.000 rounds munitie, na telling door Gonzales bleek dit te moeten zijn 100.000 stuks. Na dit gerapporteerd te hebben werd hem duidelijk te kennen gegeven dat dit onmogelijk was. De papieren toonden duidelijk een aantal van 10.000 stuks, een dusdanige hoeveelheid van 100.000 stuks was dan ook onmogelijk en een hertelling onnodig.
5. Enige jaren later werd luitenant Gonzales belast met de vernietiging en verkoop van de aanwezige oorlogsvoorraad, aangelegd gedurende de jaren 1942-1945. Toen bleek dat er in de diverse opslagplaatsen een enorme voorraad onderdelen, zoals radiolampen, aanwezig was.
6. Enkele jaren nadat de Marrons Herrington tanks uit dienst waren gesteld is de Canadese Otter in gebruik genomen die op zijn beurt is vervangen door de DAF YP-408.

mr. C.J.M. Kramers

KANALEN TUSSEN MAAS EN RIJN

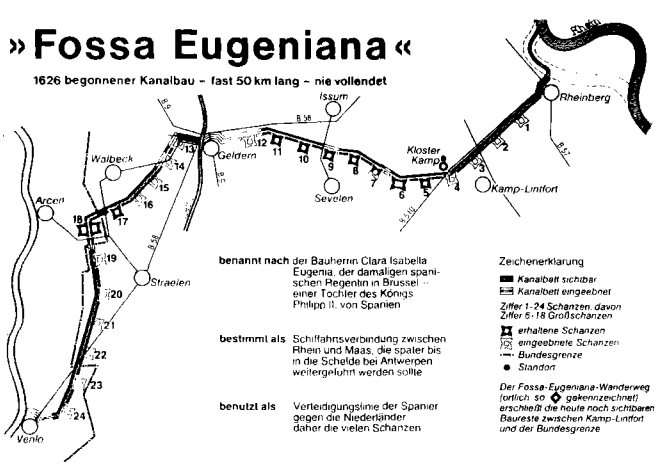
Al eeuwen zijn er plannen gemaakt om een bevaarbare waterweg aan te leggen tussen Maas en Rijn. De Romeinen dachten er al over hun soldaten door graafwerk onledig te houden. Tacitus noemde in dit verband de aanvoerder Corbulo. Er zijn geen sporen van overgebleven.
Belangrijker waren de plannen van regentes Isabella Eugenia en haar veldheer Spinola om Venlo aan de Maas met de Rijnstad R'heinberg - door de Nederlanders ook wel Bercken of Rijnberk genoemd - door een kanaal te verbinden.

De republiek der Verenigde Nederlanden zou economisch zwaar getroffen worden als de handel over de Rijn naar het Spaanse Venlo kon worden geleid. Omdat na het beleg van Breda in 1625 het Spaanse geld op was en er geen grote operaties meer konden worden ondernomen bood de aanleg van zulk een kanaal met versterkingen aan de Noordzijde een goed alternatief. Het zou natuurlijk het mooist zijn als al het Rijnwater naar de Maas kon worden afgetapt maar het hoge terrein tussen beide rivieren maakte dit onmogelijk.

Een versterkte linie in dit gebied was nodig omdat permanent Staatse troepen gelegerd waren in de Rijnsteden van Emmerik tot Xanten in het Kleefse gebied en in de graafschappen Lingen en Meurs. Deze graafschappen behoorden toe aan de Oranjestadhouders persoonlijk. Zij konden er hun troepen legeren zonder dat deze gebieden vielen onder het gezag van de Staten Generaal.

De vaststelling van het tracé van de ongeveer veertig kilometer lange nieuwe waterweg, die Fossa Eugeniana zou heten, verliep niet probleemloos. Een deel van het te doorsnijden land behoorde toe aan de bisschop van Keulen. Deze aarzelde met het geven van toestemming omdat hij graag neutraal wilde blijven in de Tachtigjarige Oorlog. Het overige land lag in het Overkwartier van Gelre en behoorde toen tot de Zuidelijke Nederlanden. Ook de stad Venlo voelde weinig voor de waterweg, welke het gebied tot frontlinie zou kunnen maken. Toen de stad echter merkte dat als alternatief het dorp Arcen het Westelijke eindpunt van de Fossa Eugeniana zou worden bond Venlo in uit vrees handelsverkeer kwijt te raken. De stad had van nature een gunstige positie omdat vanuit het Noorden de Maas tot daar bevaarbaar was.

Als vermeld omvatten de kanaalplannen ook een versterkte linie met in totaal vierentwintig schansen aan weerszijden van de stad Geldern. In 1626 ging het werk van start op verschillende plaatsen met vier duizend man werkvolk uit Vlaanderen en Henegouwen. Het bestek was in de Nederlandse taal opgesteld. Het was bekend dat het peil van de Rijn hoger lag dan dat van de Maas en dat voor het passeren van het hogere tussengebied sluizen nodig waren. De vaarweg moest 138 cm diep zijn en de breedte zou stapsgewijs van 331 tot 936 en 2475 centimeter bedragen. Vermoedelijk zouden er, net als op de Berkel, schepen komen van 1250 centimeter lang en 245 breed. Het uitgegraven zand moest op de Zuidoever komen zodat aanvallers uit het Noorden aan hun kant geen dekking konden vinden. De Fossa zou worden gevoed met water uit de rivier de Niers. Doortrekking van de vaarweg tot Antwerpen was wel wenselijk maar duur. Dit had bovendien weinig zin zolang de monding van de Schelde stevig in handen was van de Republiek. In 1626 en 1627 troffen Spaanse en Staatse troepen elkaar in dit gebied. Tevens raakten de Spaanse kassen weer leeg zodat het werkvolk niet kon worden betaald waardoor het graafwerk stil kwam te liggen. Toen de Staatsen de belangrijke Spaanse basis Wezel hadden ingenomen stopte het

werk helemaal. In 1632 bezette Frederik Hendrik Venlo en in 1633 Rheinberg. Het kanaal had nu geen militaire functie meer.
Op veel plaatsen zijn resten van de kanaalaanleg duidelijk te zien. Grote delen zijn dienstbaar gemaakt aan de waterhuishouding. Nu zijn er ook fiets- en wandelroutes in het gebied uitgezet.
Toen in 1648 de vrede tussen de Republiek en Spanje werd gesloten bepaalde artikel 58: Men sal geen nieuwe Forten vermogen te maken in de Nederlanden, noch aen d'eene, noch aen d'andere zyde, oock geene nieuwe Vaerten ofte Graften graven daer door men d'eene of d'andere partye soude konnen stuyten ofte weeren. Toen in de achttiende eeuw het Overkwartier deels pruisisch was geworden zijn er nog wel kanaalplannen voor die regio gemaakt maar nooit uitgevoerd.
In 1795 heeft Frankrijk het Staatse gebied in het huidige Limburg geannexeerd. De correspondent van de Bataafsche Republiek in Venlo waarschuwde in 1797 de Agent voor de Buitenlandse Zaken in Den Haag dat de Fransen wellicht weer een vaarweg van Venlo naar de Rijn wilden aanleggen om onze handel te treffen. De correspondent vond dat het beter ware als er een kanaal zou komen van Venlo naar Helmond en 's Hertogenbosch.
Inderdaad hebben de Fransen de oude plannen weer opgenomen. Napoleon streefde naar een waterweg van de Seine naar de Oostzee en, dichter bij huis, een kanaal van Antwerpen naar de Rijn. Allereerst werd de loop van de Fossa Eugeniana onderzocht. Omdat er geen rekening hoefde te worden gehouden met een vijand in het Noorden kon worden gekozen voor een geografisch gunstiger tracé meer naar het Zuiden van Venlo naar Neuss. Vanaf 1806 is op verschillende locaties gewerkt maar ook dit plan is nooit gereedgekomen. Aan de Rijn en even ten oosten van Venlo bij Louisenburg zijn gave sluiswerken van het nooit klaargekomen Grand Canal du Nord te zien. Enkele delen van het kanaal zijn later voor de waterhuishouding dienstbaar gemaakt. Toen Napoleon in 1810 het Koninkrijk Holland inlijfde kon hij vrij over de vaarweg via de Waal beschikken en was het dure Noordkanaal niet meer nodig. Westelijk van de Maas zijn gedeelten van dit kanaal gereedgekomen. Koning Willem I maakte hiervan dankbaar gebruik bij de aanleg van de Zuid Willemsvaart in de jaren twintig. Dit betrof met name het gedeelte van Loozen tot Nederweert en het wateraanvoerkanaal, de rigole navigable, van Smeermaas bij Maastricht naar Loozen. In de Kempen zelf was namelijk niet genoeg water voor de voeding van het Noord-kanaal. Vanaf Nederweert liep de Noordervaart al door tot Beringen, halverwege Venlo. Nog rond 1930 streefden plaatselijke belangen naar doortrekking tot Venlo maar dat is nooit goedgevonden. Er mocht niet ingespeeld worden op eventuele Antwerpse wensen.
In het Nederlands-Belgische scheidingsverdrag van 1839 bepaalt artikel 12: In geval er in België een nieuwe weg mocht zijn aangelegd, of een nieuw kanaal zijn gegraven, tegen over het Hollandsche kanton Sittard, aan de Maas uitkomende, zoude het aan België vrijstaan om aan Holland te vragen, hetwelk zulks in deze veronderstelling niet zoude weigeren, dat gezegde weg of gezegde vaart, in overeenkomst met hetzelfde plan geheel en al op kosten en voor rekening van België, door het kanton Sittard heen, tot aan de grens van Duitschland, verlengd wierden.
Zoals bekend koos België voor een spoorlijn die in 1879 gereedkwam.
Deze loopt vanuit de Kempen via Weert en Roermond naar Mönchen Gladbach en heet De IJzeren Rijn. Het meeste spoorverkeer naar ons Limburg loopt over het gedeelte Weert-Roermond. België wil thans het gehele tracé weer in gebruik nemen.
In 1912 vonden besprekingen plaats tussen België en Nederland over de kanalisatie van

de grensmaas tussen Maastricht en Maasbracht. België wilde wel meewerken als Nederland zorgde voor de aanleg van een kanaal van de Maas naar Ruhrort. Met het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog stopte dit overleg. Hierop besloot de Nederlandse regering tot de aanleg van het Julianakanaal dat in 1929 gereedkwam.
In 1920 onderhandelde Nederland, onder druk van de overwinnaars van de Eerste Wereldoorlog, een verdrag met België ter herziening van het scheidingsverdrag van 1838. Nederland bewilligde in de aanleg van een Moerdijkkanaal tussen Antwerpen en de Rijn maar ook van een kanaal door Limburg tussen België en Duitsland. Artikel 361 van de vrede van Versailles verplichtte Duitsland tot alle medewerking op zijn gebied mocht het binnen 25 jaar komen tot uitvoering van een kanaal vanuit België naar Ruhrort. De verdragstekst over de kanalen werd in 1925 door beide partijen geparafeerd, in 1926 bekrachtigd door het Belgische Parlement en onze Tweede Kamer maar in 1927 afgestemd in de Eerste Kamer. De oppositie richtte zich vooral tegen het Moerdijkkanaal. Door velen werd aangenomen dat het kanaal door Limburg, dat over de Maas heen moest lopen, er wegens de hoge kosten niet zou komen. De bepaling dat de nieuwe kanalen plaats moesten bieden aan drie Rijnschepen van het grootste tonnage naast elkaar maakte alles wel erg duur.
Toch is er nog een kanaal tussen beide grote rivieren tot stand gekomen en wel het 13 kilometer lange Maas-Waalkanaal. De Europese Economische Gemeenschap heeft in de jaren vijftig aandacht besteed aan een meer Zuidelijke kanaalverbinding maar tot uitvoering kwam het niet.

Bronnen
Fossa Eugeniana, Weltgeschichte in der Region, Kevelaer 1997
Die Fossa Eugeniana, Landeskonservator Rheinland, R.G.Pistor & H.Smeets
Spieghel Historiael jaargang 23 blz.280,De Fossa Eugeniana, C.Jordens
Tijdscrhrift van het Aardrijkskundig Genootschap 1944, De aanleg van de Zuid Willemsvaart, Dr C.Wiskerke
Tijdschrift van het Koninklijk Aardrijkskundig Genootschap 1954, De problemen van de scheepvaartwegen in het gebied van de Maas, C.E.Egelie
Historisch Geografisch Tijdschrift 1985, De Rijn Maasverbinding
Bijdragen over de geschiedenis van Nederland 1956, De Fossa Eugeniana, A.J.Veenendaal
R.L.Schuursma, Het onaannemelijke tractaat

mr. C.J.M. Kramers

DE GENERALE STAF EN DE IJZEREN RIJN

Vanaf het begin van de aanleg van spoorwegen in ons land is de Generale Staf gekend in plannen om de militaire consequenties te beoordelen en nader advies uit te brengen. Zo komt het bijvoorbeeld dat ten noorden van het station Beverwijk de spoorlijn op de hoogte van het maaiveld ligt en niet op een spoordijk. Dan zou een eventuele aanvaller uit het westen gedekt zijn door een dergelijke dijk, en een gevaar kunnen vormen voor de Stelling van Amsterdam. Toen er een plan was ingediend voor de aanleg van een spoorlijn tussen Hilversum en Leiden was de Generale Staf tegen. Dat zou een - huns inziens onnodige - verzwakking van de Waterlinie teweegbrengen. De lijn is er niet gekomen. De generale Staf had ook geadviseerd tegen de aanleg van een spoorlijn op de oostelijke oever van de IJssel tussen Zwolle en Zutphen, die lijn is er echter wel gekomen.

Artikel 12 van het scheidingsverdrag tussen België en Nederland van 19 april 1839 gaf België recht op een corridorverbinding over Nederlands gebied naar Duitsland in de vorm van een kanaal of een spoorweg. België koos voor het laatste. De Nederlandse autoriteiten voelden er niet veel voor, maar konden de aanleg niet tegenhouden. Het heeft overigens tot 1879 geduurd voordat deze lijn (die via Neerpelt, Weert, Roermond en Vlodrop liep) in gebruik kwam.

Op 2 augustus 1868 zond de Generale Staf een brief aan de minister van Binnenlandse Zaken, die toen nog verkeer en Waterstaat onder zich had, inzake de wens van het Belgische gouvernement tot de aanleg van een spoorweg van Antwerpen naar München Gladbach. "De opmarsch van een vijand, die ons vanuit het Zuiden mocht aanbinden, zal kunnen plaats hebben over verschillende Noordwaarts strekkende spoorbanen tot daar waar tactische werking begint, als wanneer de banen niet verder kunnen dienen maar door de troepen moeten worden verlaten. De dwarsbanen geven daarbij gelegenheid tot spoedige vereniging van het leger. De spoorbaan Breda-Venlo is niet zo gevaarlijk, maar het nieuwe project zal slechts den aanvaller dienen want de werking van ons leger tegenover de overmacht van een aanvallend handelende vijand zal zich niet zo ver Zuidelijk uitstrekken. De vijand vindt dus in die weg een zeer geschikt middel om, naar gelang der operatiën, zijn leger te verenigen op het punt van waar hij een offensieven staat wil doen."
De zuidelijker gelegen Oost-Westlijnen waren niet zo dreigend.
"Het is om bovenstaande redenen dat het zeer bedenkelijk is toe te stemmen in het daarstellen van een project baan. De zwarigheid ligt niet in het overbruggen van de Maas te Roermond, waartegen geen bedenkingen bestaan nu de vestingen en Venlo worden gesloopt. Het vorenstaande zal voldoende zijn om mijn advies te motiveren: om zo mogelijk den aanleg te beletten van de onderwerpelijke spoorbaan."
Ondanks deze bezwaren is het Nederlandse gedeelte van deze lijn er toch gekomen. Het gedeelte Weert-Roermond is sinds 1912, toen de spoorlijn Eindhoven-Weert tot stand kwam, een onmisbare schakel in de verbinding van Brabant met Limburg. Het Limburgse spoorverkeer met de rest van het land liep sinds 1866 via Venlo en Eindhoven.

Duitse oorlogsvoorbereidingen

In 1886 begon de Generale Staf zich zorgen te maken over de werkzaamheden in het Duitse grensstation Dalheim, gelegen aan de spoorlijn van Antwerpen naar München-gladbach.
Het waterverbruik van de stoomlocomotieven was berekend op 4 kubieke meter per dag. De capaciteit van het waterreservoir werd nu uitgebreid tot liefst 3.000 m?. Ook de opslag van briketten was veel groter geworden. Bovendien waren er twaalf kopsporen aangelegd, die het uitladen van 30.000 man per dag mogelijk maakten. De laad- en losperrons ontbraken nog, maar er was een zorgwekkende situatie ontstaan. Overigens werd ook de capaciteit van de Duitse stations aan de grenzen van België, Luxemburg en Frankrijk uitgebreid. Toen bekend werd dat twee hoge Duitse officieren naar Dalheim zouden komen om de spoorlijn op Nederlands gebied te inspecteren, besloot de Generale Staf te laten onderzoeken wat tegen de kennelijke Duitse plannen te doen was. Dit bleek het zonodig opblazen van een viaduct bij Herkenbosch te zijn.
Ook verder naar het Zuiden is in dezelfde tijd de capaciteit van de Duitse stations aan de grenzen van België, Luxemburg en Frankrijk uitgebreid. In 1914 werden deze stations gebruikt.

Andere spoorverbindingen
In 1830 kreeg de jonge Belgische staat behoefte aan een spoorweg naar het Duitse achterland. De spoorlijn van Luik naar Aken werd aangelegd, dat toen ook wel de IJzeren Rijn werd genoemd. Nadien heeft ook via Hasselt en Maastricht Belgisch spoorvervoer naar Aken plaatsgevonden.
In 1900 wenste de Belgische regering te onderzoeken of een meer rechtstreekse lijn, via Visé en Montzen, door de Voerstreek mogelijk was. Echter de Belgische Legerleiding vond dit veel te gevaarlijk. Tijdens de Eerste Wereldoorlog is deze lijn onder Duitse regie aangelegd. Het aanleggen van deze lijn is heel degelijk gedaan en had geen gelijkvloerse kruisingen. Deze lijn is inmiddels grotendeels geëlektrificeerd, en heeft voldoende capaciteit voor uitbreiding van het goederenverkeer tussen Antwerpen en Duitsland.

Het einde en de toekomst
Tot in 1914 beleefde de IJzeren Rijn zijn grootste tijd echter tot 1944 bleef hij nog regelmatig in gebruik. Na 1945 hebben de tarieven voor grensoverschrijdend goederenvervoer zich zodanig ontwikkeld dat twee grenspassages achter elkaar erg duur werden. In 1991 reed de laatste trein van Roermond naar Dalheim. In datzelfde jaar kwam de verbeterde lijn via Visé en Montzen in gebruik. De laatste jaren dringt de Vlaamse Regering aan op heropening en modernisering van de IJzeren Rijn. Aan Nederlandse zijde bestaan hiertegen bedenkingen, deze zijn nu niet van militaire aard.

Bronnen
Op de Rails Nummer: februari 1998 en maart 1998
ARA 2.13.15.01 Generale Staf 14 & 89
Schweers, H.: Eisenbahnen rundum Aachen, 150 Jahre Strecke Köln – Aachen – Antwerpen 1993

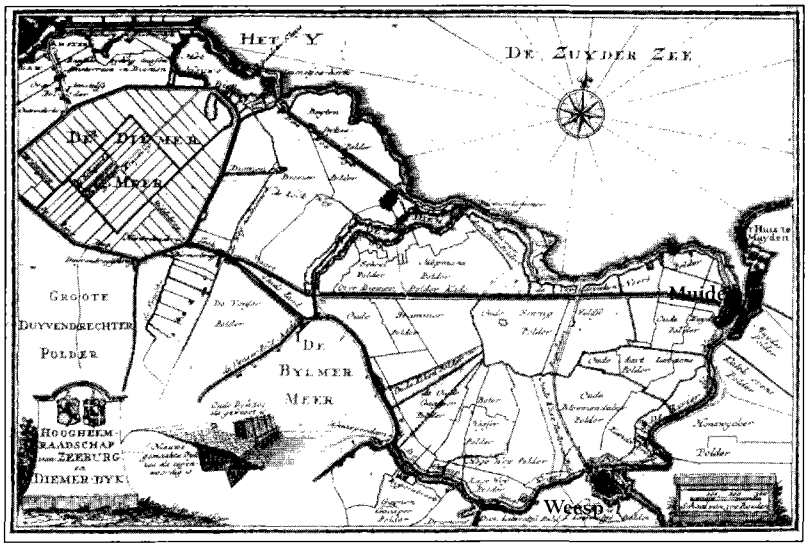
P.C.van Kerkum

BEHOORDEN DE VESTINGEN MUIDEN EN WEESP TOT DE STELLING VAN AMSTERDAM OF TOT DE NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE?

Onderstaand artikel is een korte weergave van een uitvoerige studie van P.C. van Kerkum en Th. van der Plas, leden van de Studiecommissie (Werkgroep Tactiek) van de Stichting Menno van Coehoorn.

1. De Nieuwe Hollandse Waterlinie (NHW) is, als opvolger van de oude Hollandse Waterlinie, ingesteld in 1815 en liep - voor zover gelegen ten noorden van de Lek - globaal van de toenmalige Zuiderzee langs de Vecht, en vervolgens oostelijk om de stad Utrecht heen naar Vreeswijk. Aanleg, verdere uitbouw en aanpassingen hebben zich uitgestrekt van 1815 tot 1940.

De Stelling van Amsterdam (StvA) was de opvolger van een vroegere en veel kleinere linie om Amsterdam; de Stelling werd ingesteld en aangelegd krachtens de Vestingwet van 1874, als een kringstelling van forten, bedoeld als "nationaal reduit". De aanleg van deze fortenlinie nam verscheidene tientallen jaren in beslag.

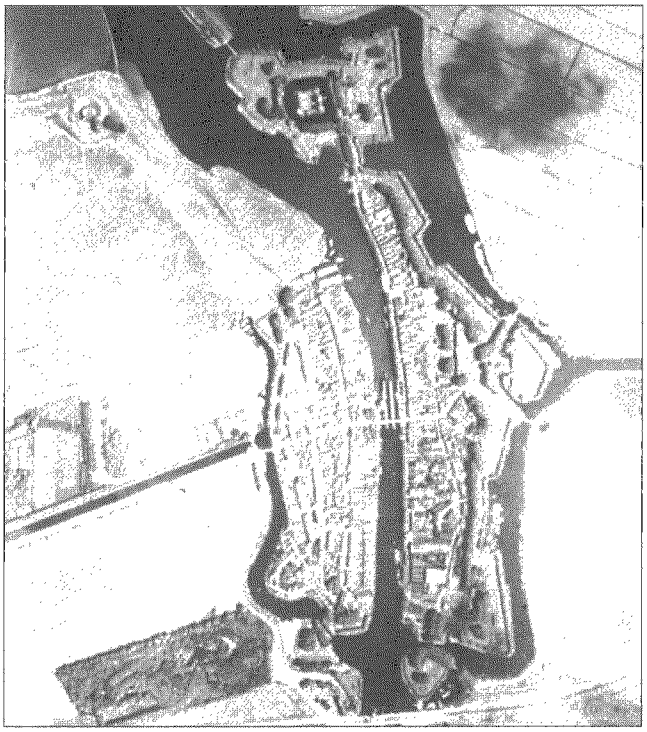

Voor deze organisaties bestonden tot 1885 in vredestijd geen permanente bevelsorganen. Bevelsstructuur, verantwoordelijkheden en bevoegdheden alsmede de gebiedsafbakening, waren niet of niet duidelijk geregeld. De in oorlogstijd te vervullen commandofuncties waren nevenfuncties van vredesfunctionarissen.
Meer duidelijkheid kwam er pas na 1885 toen al in vredestijd commando-organen voor onze belangrijkste linies en stellingen werden ingesteld, en commandanten (hoofdfuncties voor generaal-majoors) werden benoemd. Hun taken en bevoegdheden werden in Instructies vastgelegd. Elke commandant (C) kreeg een kleine staf en kon zich volledig wijden aan zijn hoofdtaak. De zaken kwamen toen pas goed tot leven. De linies en stellingen werden gestructureerd in sectoren (alleen de StvA), groepen en vakken.

2. Naarmate de aanleg van de StvA vorderde, werd steeds duidelijker dat de fortenkring voor een deel zou samenvallen met de NHW, namelijk het gedeelte van Nigtevecht tot aan de Zuiderzee bij Muiden. Omdat de situatie van "twee kapiteins op één schip" ongewenst was, rees de vraag tot welke linie of stelling bedoeld deel zou moeten behoren.
Van oudsher was dit de Oude, en na 1815 de Nieuwe Hollandse Waterlinie geweest. Maar in 1886 stelde de - inmiddels permanent fungerende - C van de StvA voor het genoemde deel van de NHW te doen overgaan naar zijn stelling. Volgens zijn betoog zou deze, als "nationaal reduit", een gesloten kring moeten vormen, achter en los van voorgelegen linies of stellingen. De verdediging van alle naar de kringstelling lopende accessen (toegangswegen door de inundaties) zou onder zijn verantwoordelijkheid dienen te vallen. In de kring bestond echter een gat van ca 7 1/2 km, n.l. van Nigtevecht tot aan de Zuiderzee, dat onder de NHW viel. Dit gat zou volgens de C van de StvA reeds in vredestijd moeten worden gesloten, terwille van een goede regeling van de bevelvoering en de voorbereiding van de verdediging.
De Commandant van de NHW was daartegen. Hij stelde dat de geografische situatie nu eenmaal zo was dat de beide stellingen hun natuurlijke grens aan de Vecht hadden. Verder stelde hij dat de gehele verdediging op de strategische as Amersfoort-Amsterdam in één hand diende te zijn. Het aanbrengen van een splitsing in de inundaties ten Oosten van de Vecht zou trouwens een onoplosbaar probleem zijn.
Op advies van de Chef van de Generale Staf (CGS) gaf de Minister van Oorlog de C van de NHW gelijk (brief MvO van 10.05.1887 Litt R23), en de toestand bleef voorlopig zoals hij was.

De StvA moest zich voorshands behelpen met een z.g. hulpstelling of tijdelijke stelling ten westen van de Vecht, met de hoofdverdedigingslijn lopend langs Gein, Gaasp en verder naar Diemerdam.

3. In 1892 trad een nieuwe ontwikkeling in. De Minister van Oorlog (Seyffardt) bepaalde vrij plotseling - per brief van 30.05.92 Litt IJ30 Geheim, waarvan de aanleiding niet kon worden vastgesteld - dat de Groep Weesp van de NHW werd opgeheven, dat de daartoe behorende vestingen Muiden en Weesp zouden overgaan naar de Stelling van Amsterdam (Groep Ouderkerk) en de forten Uitermeer en Hinderdam naar de Groep Nieuwersluis van de NHW. Ter aanvulling daarvan werd in 1893 (brief 18.03.93 Litt H15) bepaald dat ook de positie Muiderberg, zijnde een voorwerk van de Vesting Muiden, tot de StvA ging behoren. In het KB van 09.09.1901 Stbl no 23 (Oorlogsinstructie Stellingcommandanten) werd de scheidingslijn tussen het gebied van de StvA en de NHW definitief en nauwkeurig vastgelegd. Met het oog op het in oorlogstijd eventueel uit te oefenen Militaire Gezag, krachtens de z.g. Oorlogswet van 1899, werden daarbij in principe de grenzen van de gemeentelijke gebieden gevolgd. Om tactische redenen was dat niet helemaal mogelijk. Zeer opvallend was bij voorbeeld dat de toenmalige gemeenten Weesperkarspel en Nigtevecht niet volledig tot het gebied van de StvA werden gerekend, namelijk zonder de stukken die vielen binnen de verboden kringen aan de keelzijde (= westzijde) van de forten Hinderdam en Uitermeer. Dit verklaart de merkwaardige boogjes achter die forten, met een straal van 1 km, die op de toenmalige stellingkaarten te zien zijn.

Muiden

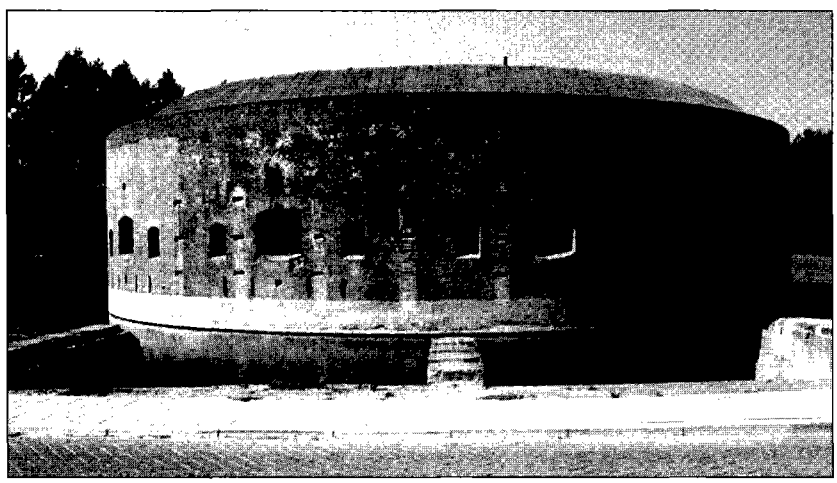
4. Intussen werden nog meer veranderingen nagestreefd. In 1897 had de Minister (Eland, die tot kort daarvoor als generaal-majoor zelf commandant was van de StvA!) de mening geuit dat ook de forten Hinderdam en Uitermeer naar de StvA dienden over te gaan (brief 13.09.97 Litt W44 Geheim). Daaromtrent bleef echter langdurig onduidelijkheid bestaan. De C van de NHW was ertegen, o.a. omdat de zich in dit gebied bevindende inundaties en inlaatwerken hoe dan ook bij de NHW dienden te blijven. De Genie wordt uitvoerig in de zaak betrokken. Voorlopig gebeurt er echter niets. In 1909 wordt de Oorlogsinstructie Stellingcommandanten vernieuwd (KB van 08.09.1919 Stbl no 305). De gebiedsbegrenzingen blijven dan echter ongewijzigd; Hinderdam en Uitermeer blijven tot de NHW behoren.

Het blijkt in 1910 dat de Minister toch de mening aanhangt dat Hinderdam en Uitermeer moeten overgaan naar de StvA. En omdat het wenselijk was de hoofdverdedigingslijn Hinderdam-Uitermeer door te trekken naar Muiderberg, moest aldaar een nieuw fort komen, dat Fort Coehoorn zou worden genoemd.
Het besluit van de Minister volgt in 1912. De twee genoemde forten dienen over te gaan maar de StvA (brief van 25.11.1912 DvO IIe Afd no 208). M.b.t. de uitvoering en grensafbakening geeft hij (brief van 11.06.1912 Kab Litt O48) opdracht om een gezamenlijk advies te doen uitbrengen door de Chef van de Generale Staf, de C-StvA, de C-NHW, de Inspecteur der Genie en de Inspecteur der Vestingartillerie. Na langdurig en omslachtig overleg, waarbij ook is overwogen de positie Naarden bij de StvA te voegen, komt ten slotte het gezamenlijke voorstel (een brief van 22.04.1913, voorzien van 5 nummers en vijf ondertekeningen, een unicum!). Zeven maanden later pas stemt de Minister (Bosboom) in (brief van 26.11.1913, Kab Litt T104).
Het KB van 05.11.1913 Stbl no 406, waarmee het eerder genoemde KB van 1909 wordt gewijzigd, en waarin de nieuwe situatie werd vastgelegd, was merkwaardigerwijs dus enkele weken daarvóór al getekend, maar nog niet gepubliceerd. Kennelijk was dat enigszins voorbarig, want het Fort Coehoorn stond al in het KB vermeld. Het is er echter nooit gekomen, want de bouw ervan werd echter al in de beginfase, kort na het uitbreken van de 1e Wereldoorlog gestaakt! Niet volledig op de hoogte zijnde onderzoekers zouden dus de mening kunnen verkeren dat genoemd fort daadwerkelijk heeft bestaan.
De nieuwe scheidingslijn tussen StvA en NHW is in het KB van 1913 zeer nauwkeurig aangegeven. Aan de hoofdverdedigingslijn Hinderdam-Uitermeer-Muiderberg was een strook inundeerbaar voorterrein (waarin de verboden kringen en schootsvelden) toegevoegd, waardoor het gehele poldergebied van Ankeveen tot aan de 's-Gravelandse Vaart officieel bij de StvA werd gerekend. De scheidingslijn liep verder dwars door de Naardermeer tot aan de Zuiderzee, iets ten W van Naarden. Het gebied van de StvA was hierdoor als een wig in het NHW-gebied vooruitgeschoven, waardoor de Groep Naarden (de Vesting met o.a. het Ronduit en de werken a.d. Karnemelksloot) geïsoleerd kwam te liggen. Er was in oorlogstijd geen "droge" aansluiting meer aan het verder zuidelijk gelegen deel van de NHW, de Groep Nieuwersluis, welke tot Overmeer liep.
Hoewel het gat in de StvA nu wel definitief was gedicht, was er nu een ander gat, ook 7,5 km groot, ontstaan in de NHW.
Deze onbevredigende toestand bleef tijdens de 1e Wereldoorlog voortbestaan.

5. In 1920 nam de C van de StvA (generaalmajoor Kollewijn) het initiatief tot herziening van de situatie (brief van 10.12.20 nr 1217). De ervaringen in de Eerste Wereldoorlog toonden volgens hem aan dat de verdediging in de diepte moest worden gevoerd, waarbij er enkele linies achterelkaar moesten liggen, onder eenhoofdig bevel. Daarom diende volgens hem de oorspronkelijke toestand te worden hersteld, en de (vroegere) Groep Weesp, tezamen met de Groep Naarden, weer bij de NHW te worden gevoegd. Mocht zich bij een oorlog het geval voordoen dat de NHW verder zuidelijk, b.v. bij Utrecht zou worden doorbroken, dan kon het overgebleven noordelijke deel zo nodig alsnog bij de StvA worden gevoegd. De Minister vraagt om adviezen, die positief uitvallen, en gaat accoord met de voorgestelde herziening van de begrenzing (brief 14.12.1921 Litt C130).
Dit is toen echter nooit in een KB vastgelegd. Blijkbaar werd reeds voorzien dat de zaak zou worden achterhaald door de voorgenomen oprichting van de Vesting Holland

(VgH), die in 1922 haar beslag zou krijgen. Daarmee werd tevens de StvA opgeheven, met uitzondering van het noordelijke deel, dat als Noordfront deel ging uitmaken van de VgH.
De NHW wordt omgedoopt tot Oostfront van de VgH, waarvan het commando in vredestijd komt te vervallen en wordt omgezet in een mobilisabele oorlogsstaf. In vredestijd zullen de betreffende aangelegenheden (oorlogsvoorbereiding e.d.) worden behandeld door de staf van de VgH.
De nieuwe indeling is vastgelegd in de Oorlogsinstructie voor Stellingcommandanten, KB van 20.10.1923 No 488. Daarin staan o.a. vermeld de gemeentelijke gebieden vallende onder het Oostfront van de VgH; daaronder o.a. Muiden, Weesp en Naarden. Een opsomming en onderverdeling van de verdedigingswerken over de fronten van de VgH ontbreekt echter.
De problematiek inzake Muiden en Weesp etcetera is daarmee definitief van de baan. De oude toestand wordt hersteld, de vestingen behoren weer tot de NHW, zij het onder de naam Oostfront Vesting Holland.

6. Samenvatting.

Weesp

- Van 1815 tot 1892 behoorden de Muiden en Weesp tot de NHW; de kring om de StvA bleef voorshands iets ten westen van de Vecht lopen.
- In 1892 werden genoemde vestingen bij StvA gevoegd, met daarbij een (nog) niet nauwkeurig omschreven stuk voorterrein; vanaf in 1893 wordt ook Muiderberg daarbij gerekend.
- In 1913 worden ook de forten Hinderdam en Uitermeer (met een ruim voorterrein) bij de StvA gevoegd en wordt een verlenging toegevoegd, die via de Hakkelaarsbrug naar de Zuiderzee loopt, waar bij Muiderberg een fort werd geprojecteerd, het Fort Coehoorn dat echter niet is afgebouwd.
- Deze toestand blijft voortbestaan tot ongeveer 1922.
- Op voorstel van de C van de StvA, en in verband met de vorming in 1922 van de Vesting Holland in 1922 wordt de oude toestand hersteld. De StvA wordt opgeheven en de NHW kreeg de officiële benaming Oostfront van de Vesting Holland. De benaming NHW bleef in de praktijk voortbestaan.
- Muiden en Weesp hebben dus slechts in de periode 1892 tot 1922 bij de StvA behoord; daarvoor en daarna behoorden ze bij de NHW.
- Hinderdam en Uitermeer hebben slechts van 1913 tot 1922 bij de StvA behoord; ze behoorden ervoor en erna eveneens bij de NHW.

BOEKBESPREKING

door J. Nuis

Christ Klep en Richard van Gils, Van Korea tot Kosovo. De Nederlandse militaire deelname aan vredesoperaties sinds 1945, Sdu Uitgevers Den Haag, 1999, 399 p., ill., ISBN 90 12 08766 x, f 49,90

'Van Korea tot Kosovo', geschreven door medewerkers van de Sectie Militaire Geschiedenis KL, behandelt de 46 vredesmissies, waaraan Nederlandse militairen van alle krijgsmachtonderdelen sinds 1945 hebben deelgenomen. Het bestaat uit twee delen, een historisch overzicht als achtergrond bij de vredesoperaties in het algemeen, en een bespreking van elk van die operaties.

Het historische eerste deel bespreekt waarom en waarmee Nederland deelneemt aan vredesoperaties, maar ook wat het deelnemen aan deze operaties van de militair vraagt. Opvattingen over de vredesoperaties vertonen in de 55 jaar, die het boek behandelt, golfbewegingen van hoop naar teleurstelling. Na behandeling van specifieke begrippen als het handhaven en afdwingen van vrede worden de vier golfbewegingen uitgebreid en goed beschreven: 1945-1958, de hoop op de VN, Korea, en de teleurstelling in de VN; 1959-1978: de hoop op VN stand-by peacekeeping forces en het intrekken van het Nederlandse aanbod; 1979-1989: de deelname aan UNIFIL, de beëindiging van deelname aan een lopende missie en het leren van de lessen van 'Libanon'; en, ten slotte, 1989-2000: vredesoperaties na het einde van de Koude Oorlog gelijkwaardig aan de eigenlijke defensietaak, Srebrenica en Kosovo, gebrek aan personeel, defensienota 2000.

In het tweede deel van het boek worden de vredesmissies in aparte, chronologisch geordende hoofdstukken besproken. Voor elk der missies wordt begonnen met het vermelden van de kerngegevens (duur, aantal uitgezonden militairen, eventueel toegekende onderscheidingen en het aantal dodelijke slachtoffers, hoe ook ontstaan), gevolgd door een afbeelding in kleur van de betrokken onderscheiding. Systematisch komen vervolgens de historische achtergronden van het conflict, het mandaat en de taken van de vredesmacht en het Nederlandse aandeel in de missie aan de orde. Bij elk aandeel krijgen o.a. het regeringsbesluit, de inzet van begin tot eind en het, vaak uitheemse, materieel de aandacht. Zijn grotere eenheden bij een missie betrokken, dan worden die apart besproken. De hoofdstukken worden afgesloten met lijsten van namen van commandanten en vrijwel altijd met een literatuuropgave. Deze opsomming van de per missie behandelde onderwerpen doet de systematiek van behandeling goed uitkomen. Het boek wordt afgesloten met o.a. een duidelijk kort overzicht van alle missies sinds 1945, een beredeneerde literatuuropgave van achterliggende boeken, rapporten en tijdschriften en een uitgebreid register van persoons- en geografische namen.

'Van Korea tot Kosovo' is actueel, goed geschreven en prettig leesbaar. Het tweede deel is een gedegen naslagwerk over een onderwerp, dat thans enorm in de belangstelling staat. Het is weer, zoals men van de Sectie Militaire Geschiedenis gewend is, prachtig geïllustreerd met veel foto's, in zwart-wit en kleur, en met duidelijke kaarten. Een aanrader voor geïnteresseerden in militaire historie!

BOEKBESPREKING
door Hans Sonnemans

"In het mijnenveld, Nederlandse VN-militairen in Mozambique" door E. Haar. Uitgeverij "In de Knipscheer", verschenen voorjaar 2000, ISBN 90 6265 476 2, NUGI 667 648

Na jaren vechten komt er in 1992 een einde aan de strijd tussen Frelimo en Renamo in Mozambique. Aanvankelijk is het een strijd tegen het koloniale Portugal, de gemeenschappelijke vijand. Mozambique wordt in 1975 onafhankelijk maar een onderlinge allesverwoestende strijd gaat door, Frelimo wordt ondersteund door het Oostblok en Renamo door het rechtse Zuid-Afrika en Rhodesië (het huidige Zimbabwe). In de loop der jaren neemt deze steun af (val van het Oostblok en de veranderende politieke situatie in Zuid-Afrika en Zimbabwe) en geld om de strijd met eigen middelen voort te zetten is er niet in Mozambique. Het land geldt als één der armste in de wereld. De strijd wordt in 1992 gestaakt en een VN-missie gaat het land helpen op weg naar een duurzame vrede. Er zijn echter nog heel veel problemen te overwinnen en één ervan is het mijnenprobleem. Miljoenen mijnen moeten er worden geruimd, ze bemoeilijken de wederopbouw en de terugkeer naar een normaal leven.

De VN stelt een plan op voor het ruimen van de mijnen en de opbouw van een eigen Mozambiquaanse mijnenruimorganisatie. Nederland levert hierin een financiële en personele bijdrage. De personele bijdrage wordt gevormd door enkele militaire (Genie) instructeurs die mijnenruimers moeten gaan opleiden. De auteur was commandant van de rotatie uit de periode februari 1994 tot en met augustus 1994 en beschrijft in het boek zijn ervaringen in die periode.

Het is duidelijk dat het een bijzondere ervaring is geworden voor de luitenant-kolonel der Genie Haar en de andere tien Nederlandse militairen van UNOMOZ (United Nations Operation in Mozambique). Haar neemt de lezer mee naar de arme binnenlanden van het bloedhete Afrikaanse land en verhaalt over de frustaties van het werken met het logge, bureaucratische, geldverslindende en onbegrijpende VN-apparaat. De Nederlanders blijken nauwelijks uitgerust te zijn voor het uitvoeren van hun taak: het opzetten van een mijnenschool. Alles hangt af van hun improvisatie- en aanpassingstalent. Op hulp vanuit de Haagse staven in het verre Nederland hoeven ze nauwelijks of niet te rekenen. Het klinkt allemaal heel erg bekend overigens, alleen is de locatie in Afrika en is de missie nooit in de actualiteit geweest.

Om het allemaal nog ingewikkelder te maken, moeten de Nederlanders samenwerken met zes islamitische instructeurs uit Bangladesh en enkele Nieuw-Zeelandse militairen. Er zijn geen mijnen, geen springmiddelen en ook het schoolgebouw is niet klaar, zelfs de materialen voor de bouw blijken niet beschikbaar. Kernachtig vat de auteur het geheel samen: "DeVN hebben Nederland verzocht instructeurs te leveren. Die staan er nu. Weggestuurd zonder dat iemand in Nederland ook maar een duidelijk beeld heeft van de daadwerkelijke situatie, het programma en het takenpakket van de instructeurs, laat staan dat de blik verder reikt dan dat schooltje met een paar man uit Nederland. Daardoor zijn de instructeurs

niet op de hoogte van de door de VN verlangde ruimprocedures en verschillen zij in niets van de instructeurs afkomstig uit andere landen. Zeer storend is daarbij dat de VN het zelf ook niet weten."

Ondanks alle tegenwerkingen door politieke en bureaucratische procedures weet de enthousiaste groep Nederlanders toch een begin te maken met een opleiding. Alles wat nodig is (inclusief mijnen en springstoffen) wordt geregeld. Hiervoor gebruiken de mannen zelfs eigen geld..... Je moet wel bewondering krijgen voor hun aanpassingsvermogen en inzet. Tegelijkertijd is het voor hen die nog geloven in het idealistische beeld van de VN heel confronterend: deze organisatie wordt door de auteur compleet de grond in geboord. Hoopgevend is de conclusie van de auteur dat de Mozambiquaan zelf eigenlijk hun enige betrouwbare partner in het geheel is...

Het boek is een absolute aanrader voor iedereen die geïnteresseerd in de vredesmissies van de Koninklijke Landmacht.

Theo Postma

VOORJAARSEXCURSIE - MARS ET HISTORIA en de FILMDAG - MARINIERSMUSEUM

De voorjaarsexcursie van donderdag 15 juni jl. stond in het teken van het Haagse deel van de Atlantikwall. Als gastheer en tevens uitvalsbasis trad de Sectie Militaire Geschiedenis van de Koninklijke Landmacht op. In de ochtend gaf ir. H.F. Ambachtsheer, hoofd Afdeling Monumenten Gemeente Den Haag, een lezing over de de Atlantikwall in Den Haag en omgeving. In de middag leidde de heer Ambachtsheer de excursie langs de restanten door de Scheveningse duinen.

Foto: Ben Stuit

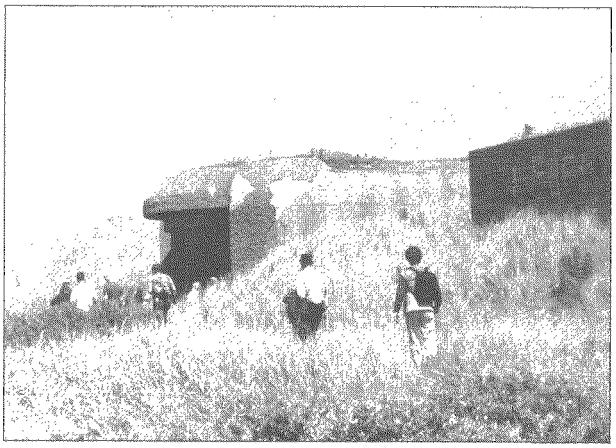

Foto: A.P. Hamakers

Zaterdag 24 juni jl. vond in het Mariniersmuseum der Koninklijke Marine te Rotterdam de jaarlijkse Filmdag plaats.

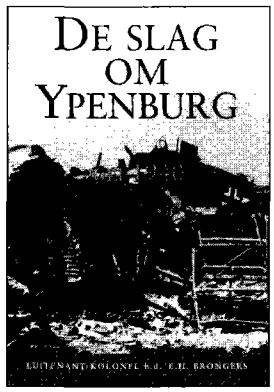
Behalve een lezing over gunboatdiplomacy door Anselm van der Peet en films rond het thema KM kregen de deelnemers die dag ook een exclusieve rondleiding van de directeur, ons bestuurslid Marjan Groen, door het museum dat opnieuw was ingericht en half mei heropend met een vernieuwde basisopstelling.

Foto's: A.P. Hamakers

BOEKBESPREKING
door Theo Postma

Op 10 mei van dit jaar werd op Ypenburg, zoals vermeld in het vorige omslagartikel van "Mars", het nieuwste boek van E.H. Brongers, "DE SLAG OM YPENBURG, mei 1940", gepresenteerd. Als redacteur van "Mars" kreeg ik een recentie-exemplaar, dat ik dezelfde dag nog heb uitgelezen.
Dat er, in vergelijking met zijn eerdere boek "DE SLAG OM DE RESIDENTIE", geen nieuwe feiten in staan moge duidelijk zijn. Maar het gaat nu uitsluitend over Ypenburg, waarbij ruime aandacht is gegeven aan de Nederlandse vliegers en het luchtgevecht dat zij leverden.
In bijlage 2 worden in het kort de bijzonderheden vermeld van alle (bijna honderd) gevallenen.
De conclusie dat het Nederlandse succes in de slag om de Residentie van invloed is geweest op het directe verloop van de oorlog (operatie "Seelöwe") is minder stellig weergegeven dan in zijn vorige boek. In 1992 ontkende drs. J.N. Fernhout in de "Militaire Spectator" nr 161 dit directe verband maar erkent dat de (slechte) ervaringen van de Duitsers met de inzet van luchtlandingstroepen en parachutisten in Nederland en op Kreta op de lange duur wel degelijk van invloed zijn geweest.
Al met al een goed leesbaar boek over een succesvolle Nederlandse militaire operatie die ondanks de kapitulatie niet voor niets is geweest; maar vooral een eerbetoon aan allen die op of bij Ypenburg voor de vrijheid hebben gevochten en speciaal voor hen die daarbij het leven lieten.
Te bestellen bij gemeentearchief Rijswijk, postbus 5305, 2280 HH Rijswijk.
Tel: 070 395 95 82; fax: 070 395 97 97. T.a.v. mevrouw N. van Lottum.

H.J.E. van der Kop

KOK SCHEP OP (vervolg)

Engeland, Pill Farm mei 1942
Bij Lostwithiel in Cornwall stond deze verwaarloosde boerderij, waar op de grond in strozakken werd geslapen, waar ratten soms in de nacht bij je warmte kwamen zoeken en waar het rauwe harde leven een ieder gewaar werd, niet alleen door de strenge dienst, maar ook door de maaltijden. 's Morgens een stevig ontbijt met natuurlijk 'porridge' havermout, soms een gekookt eitje, brood met marmelade, thee en nog eens thee. De warme 'hap' bestond uit dikke grote aardappels die we zelf hadden mogen schillen met doorgekookte 'cabbage' (kool) of tot pap gekookte wortelen, of de 'turnips', koolrapen nog langduriger gekookt en daarbij brokken vettig schapenvlees. Dat allemaal bespren-keld met jus, die indien wat afgekoeld, een gevoel gaf van in een stuk zeep een hap te hebben genomen. Soms was er kip, ouwe, wel lekker en natuurlijk 'corned beef'. De 'toetjes' waren vaak puddingen of

cake met daaroverheen een zoetige (lekkere) saus.

In de Royal Air Force

De lezer moet zich wel bedenken dat het gehele Britse eiland op rantsoen was gesteld. Veel hing echter af van lokale omstandigheden. Het was wel wennen wat er voorgezet werd.. In de RAF werd duidelijk onderscheid gemaakt tussen het menu van 'aircrew' en van 'groundcrew.' 'Aircrew' werd wat meer 'gefêteerd, o.m. met een sinaasappel per week. Die moesten immers hun leven gaan wagen. 'Het ontbijt was een klein Engels ontbijt. Natuurlijk 'porridge', maar daarnaast cornflakes, en soms een gebakken eitje met een dito tomaat, ja soms ook een 'strip' bacon, of bonen in tomatensaus en .. natuurlijk toast en veel thee! Soms was er ook koffie, maar die was zo doorgekookt en dan niet te drinken! 's Middags: als er soep was, gemaakt van koolstronken, was die dik, zodat een lepel erin wilde blijven staan. De hoofdgang had merendeels schapenvlees, zowat vergelijkbaar met wat er in de Pill Farm van werd gemaakt. Turnips tot blubber gekookt, in nog groter overvloed! Soms was er rundvlees, maar dan van een heel oud beest, of een enkele keer kip, of een varkenskarbonade. Dan niet te vergeten 'corned beef', gebakken, of op andere wijze verwerkt.. En vis werd zeker eens in de week opgedist met chips of puree en natuurlijk met 'cabbage'. Ook die en andere groentes hadden alle een doorkookbehandeling ondergaan. Tijdens het verblijf in Cambridge in een der Colleges van de universiteit proefde men de grotere aandacht van de keukenbrigade, die met gelijke ingrediënten iets smakelijks kon voorzetten. En als er geen smaak was, waren er de smaakmakers, ook wel smaak-verneukers genoemd, zoals HP- saus, diverse pickels, azijn e.a.

(Wordt vervolgd)

WIJZIGINGEN OP DE LEDENLIJST

Wil Zaagman jr.

Het bestuur deelt tot zijn leedwezen mee, dat is overleden:
de heer W.C. Wuijsman, Jan Kobellstraat 37a, 3026 SP Rotterdam.

De navolgende overige wijzigingen zijn aangebracht in de ledenadministratie sinds 8 mei 2000:
Nieuwe leden (en hun interessegebieden):
J. Eijnthoven, Laan van Nieuw-Guinea 59bis, 3531 JC Utrecht, tel. 030 - 293 65 68
(2, 3, 5, 10, 11, 12, 16, 20, 21);
ir. C.A. Geuze, Oud Over 8, 3632 VD Loenen aan de Vecht, tel. 0294 - 23 46 53 (algemeen);
E.G.P. Houben, Wardehofplein 8c, 6229 BB Maastricht, tel. 043 - 361 53 29
(1, 2, 8, 10, 13) en
D. Mulder, Barend Lemansstraat 18, 7671 BH Vriezenveen, tel. 0546 - 56 34 23
(1 t/m 8, 10, 13, 16, 17, 20, 21).

Wijzigingen in naam- en/of adresgegevens:
Infanteriemuseum, gebouw 120, MPC 41 C, Postbus 9012, 6710 HC Ede;
W. de Jong, Buunderkamp 6, 6874 NC Wolfheze;
C.W. Slot, Keerkring 152, 3454 KZ De Meern en
Stichting Historische Verzameling ISK, gebouw 129, MPC 41 C, Postbus 9012, 6710 HC Ede.

AFDELINGSCORRESPONDENTSCHAPPEN:

(1) a. "Krijgsgeschiedenis, korpsgeschiedenis"
olv drs J.P.C.M. van Hoof, Abrikozenstraat 224,
2564 VZ 's-Gravenhage, 070-3251955.
b. "Middeleeuwen" olv dr R.P. de Graaf,
Poortjesgoed 14, 3901 LC Veenendaal, 0318-527780.

(2) "Tradities en ceremonieel" olv P. van der Burg,
Park Sparrendaal 102, 3972 LC Driebergen,
0343-517588.

(3) "Uniformkunde" olv F.A.Th. Smits jr,
Wilgendraaf 289, 2272 ET Voorburg, 070-3873961.
M.Talens, Salomonszegel 115,
7322 ET Apeldoorn, 055-3661706.

(4) "Ridderorden en onderscheidingen"
olv H.G. Meijer, Vollenbergstraat 6, 5801 RP Venray,
0478-582992,
en B.W. Wagenaar,
Burgemeester Nieuwenhuisenstraat 43,
1906 CJ Limmen, 072-5053896.

(5) "Militaire emblemen" olv B.C. Cats, Claudiagaarde 72,
1403 JR Bussum, 035-6913563.
ing R.C. Kuenen, Middachtenstraat 29,
4834 PB Breda, 076-5655159.

(6) "Wapens en munitie" olv G.D. Klein Baltink,
Vordense Binnenweg 49a, 7231 BB Warnsveld,
0575-529156.

(7) "Militaire muziek" olv mr R.A. Schimmel,
Jan Muschlaan 242, 2597 VE 's-Gravenhage,
070-3246568.

(8) "Versterkingswerken" olv J.P.C.M. van Hoof,
zie bij (1).

(9) "Maritieme geschiedenis" olv dr S.J. de Groot,
Brederoodseweg 49, 2082 BS Santpoort-Zuid,
023-5370769.

(10) "Napoleontica" olv drs M. van der Hoeven,
Raaphorst 121, 2352 KJ Leiderdorp, 071-5412501.

(11) "Tweede wereldoorlog" olv E.H. Brongers,
Rhodestraat 20, 6363 AZ Wijnandsrade,
045-5242962.

(12) "Militaire en civiele miniatuurfiguren"
olv E.P.M. Heldens, Frans van Mierislaan 14,
1399 GD Muiderberg, 0294-261168.

(13) "Vaandels en standaarden" olv W.L. Plink,
Midachten 53, 8162 CK Epe, 0578-612138.

(14) "Eerste wereldoorlog" olv dr F. Snapper,
Burgemeester Patijnlaan 136, 2585 BM 's-Gravenhage.

(15) "Koninklijke Marine" olv T.L.D. Postma,
Kalfjeslaan 123, 2623 AD Delft, 015-2612663.

(16) "Militaire genealogie" olv G. van Zuijdam,
Dennenlaan 12, 7313 AM Apeldoorn,
055-3553839.

(17) "Militaire folklore" vacant.

(18) "Militaire voertuigen en tanks" olv M.C. van der Hoog,
Surinamestraat 40, 2585 GK 's-Gravenhage,
070-3634391.
J. Bloemendaal, Scheldelaan 10,
2105 XG Heemstede, 023-5291324.
W. den Dunnen, Jaagpad 61,
2288 CH Rijswijk ZH, 015-2129900.

(19) "Koninklijke Luchtmacht" olv J. van den Berg,
Cronestein 85, 2804 EL Gouda, 0182-534283.
dr P.C. Boer, Hoogaars 15, 4617 GE Bergen op Zoom,
0164-230851.

(20) "KNIL" olv C.A. Heshusius,
Van Alkemadelaan 350, flat 316,
2697 AS 's-Gravenhage, 070-3248495.
T. Broos, Zuid-Oostsingel 23,
4611 BB Bergen op Zoom, 0164-242097.

(21) "Militaire bibliografie en tijdschriften"
olv drs M.J. Lohnstein, Arnhemsestraatweg 46,
6881 NH Velp, 026-3615484.

(22) "Militaire gedenktekens en monumenten"
olv drs J.A. Bom, Storm van 's-Gravesandeweg 23,
2242 JB Wassenaar, 070-5118624.

(23) "Korps Mariniers" olv B.E. Stuit, 0223-658145.

(24) "Gewapende burgers" olv A. Kok, Balistraat 86c,
2585 XW 's-Gravenhage, 070-3466135.

DE DONDERBUS

Inkoop - Verkoop - Ruil

Antieke wapens, Orden, Militaria,
Uniformen, Uitrustingsstukken,
Documentatie Eerste en Tweede
Wereldoorlog, Aankopen van
gehele verzamelingen.

Adres:
Oostzeedijk beneden 213 A
3061 VW Rotterdam
Geopend vrijdag van 19-21 uur
zaterdag van 10-18 uur
Telefoon: 010-4140267
Telefoon privé: 0186-602338

DE STICHTING SAMENWERKENDE MILITARIA VERZAMELAARS ORGANISEERT IN 2000 DE VOLGENDE MILITARIABEURZEN:

10 september
19 november

De vaste locatie voor de beurzen is:
Sport- en Recreatiecentrum "DE BUN"
Graaf Floris nr. 2 te Huizen N.H.

S.M.V. donateurs en hun dames hebben gratis toegang;
militairen in uniform en houders van een veteranenpas half geld;
overige bezoekers ƒ 5,- p.p. kinderen onder 10 jaar onder geleide gratis.

INLICHTINGEN
tel.nr. 070 - 364 82 76
na 18.00 uur 070 - 354 01 76